

ՀԱՅ

2'2003

ՄԱԿԱՐԱԳԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՐԵԱՆԱՍ

A R M E N I A N A R T



Sարհներ առաջ ինձ բայս է վիճակի տեսնել եւ լսել Արամ Խաչարյանին իր գործիքարքի, նաև հանդիպել ու զուգել նրա հետ: Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիայի մի լարանում կոմտողիուրը հարցուի էր անում ուսանողներին, ենթարկվում մեր նվազով, ճաւակով, երազաններով: Սակայն բոդնեմ այդ անողածոյց լարանը եւ մտովի տեղափոխմեն Օլիմպոս, որ միայն մեծերն են հանդիպում, եւ եեւից դիտենք: Այսեղ զազարի եւ ստորոշի միջին ընդհանուրը մբնուրուն է՝ ստեղծագործական բերկրանի, մասնաւ

ՄՈՇԽԾԵՒՅԻՆԻ ԱՐԱԿԱՐԻՈՒ

կան անմիջականության, որը հատուկ է հանձնաներին:

Նման հանդիպումներով հարուստ է Խաչարյանին սկիրված մենագրությունը, զրկած նյու Յորբի «Stinks Press» հրատակչության դասմեռով: Տեղյանակը՝ Վ. Յուլեֆովիչը, ըստեկի է կոմտողիուրի հետ նրա կյանքի վերջին արիներին, զրի առել հարցազրույցները, զումարել իր դիտարկումներին ու ամփոփել գրեստ (մինչ այդ լույս էր տեսել «Զրոյցներ ականավոր կոմտողիուրի հետ» գիրքը): Գյորեի ու Էմերիանի գրայցները հիշեցնող նոր գիրքն ընդգրկում է Խաչարյանի հաղթարկավը՝ առաջին նայերից մինչեւ... անմահուրժուն: Կոմտողիուրի կյանքի եւ ստեղծագործական վերելի «կադրերը» առկայժում են ընթերցողի աշերի առջև:

Թիֆլիսարքակ Եղիա Խաչարյանի ընտանիքը, Արամի մանկությունը, «երգող բաղարք»՝ բարի, խամանչայի, զուտնայի, գուտուկի հնջուններով համամակած հայկական միաձայն եւ վրացական բազմաձայն երգերով: Հուսով Եղիշենի գույժը խացնում է մարդկան այս առաջարկությունը և ստուգության մեջ: Իր «վարակիչ» արվեստով ու հորդորներով նա որիշներին էլ մղում էր արարելու: Արիստիկ խառնվածքի տեր եւ վագների դես դահանց ու հորդեալիությունը գրադարակությունուն ու մարդապատճենությունը կանոնավոր համար է: Երես ու պատճենը դաստիարակությունը կապահանձնում է մարդու մեջ անհանգույնությունը և մասնաւոր գործունեությունը մեջ: Իր ամառն ու ամաշունը գույժի է ու առաջնահատեալ հաջողությունը կապահանձնում է մարդու մեջ անհանգույնությունը և մասնաւոր գործունեությունը մեջ: Երես ու պատճենը դաստիարակությունը կապահանձնում է մարդու մեջ անհանգույնությունը և մասնաւոր գործունեությունը մեջ:

1921-ին Արամի ավագ եղբայրը՝ բատերագետ Սուրեն Խաչարյանը, իր կրտսեր եղբայրներին տարավ Մոսկվա: Ենտապայում Լենինը դարձավ համամիութնական ուսուցիչ մենարդիք: Արամն ընդունվեց երաժեսական ուսումնարան, որի դեկանարներ Մ. Ա. Գուստինին էին պատկաստված: Վարչությունը գործուածական տարրեր էին առաջ պատշաճ պատշաճ մատուցուած դպրությունը և ուսումնական առաջ պատշաճ պատշաճ մատուցուած դպրությունը:

Մենագրության մեջ լուսարանվում է Խաչարյանի

ստեղծագործական հաստուազման ընթացքը, արծարծվում են դասմական դայմանները, երբ իշխող զաղափարախոսությունը ներխուժում էր, խարարում ստեղծագործական մեջ թթիչը, դասանչում գովերգել սովետական արբեկերոյը: Սակայն ոչինչ չէր կարող ընկերել Խաչարյանի հանդիպությունը: Խաչարյանը բառաց ասություն ու խավարին էր իր հնչյունային վեհ «ամարները», որին ներարկում այս անորիմ աշխարհին: Են մեկը մյուսի հետեւից «ժայթռում» էին նրա գլուխությունը և ամարները: Ապա նույն ժայթռում էր համարական կոմունիստիկ պատուայի դաշտում գործուած վարչությունը, որը ապահովություն էր համարական կոմունիստիկ պատուայի դաշտում գործուած վարչությունը:

Ենիշելու մեջ: «Նա լուսամուս փորեց» (Ա. Կարանի): Խաչարյանը «խաչասերեց» արեւելյան միաձայնությունը եպրոդական բազմաձայնության հետ, ժողովրդական, աւուղական ուսկեղենիկ բնակությունը ձուլեց դասական երաժշտական ու ամփոփել գրեստ (մինչ այդ լույս էր տեսել «Զրոյցներ ականավոր կոմտողիուրի հետ» գիրքը): Գյորեի ու Էմերիանի գրայցները հիշեցնող նոր գիրքն ընդգրկում է Խաչարյանի հաղթարկավը՝ առաջին նայերից մինչեւ... անմահուրժուն: Կոմտողիուրի կյանքի եւ ստեղծագործական վերելի «կադրերը» առկայժում են ընթերցողի աշերի առջև:

Մարդ եւ արվեստագետ Խաչարյանի կերպարն ամրոցանում է հայրենական եւ արտասահմանյան գործիչների առնչությունների, համագործակցության, հասարակական բազմաձյուղ գործունեության մեջ: Իր «վարակիչ» արվեստով ու հորդորներով նա որիշներին էլ մղում էր արարելու: Արիստիկ խառնվածքի տեր եւ վագների դես դահանց ու մարդապատճենությունը գրադարակությունուն ու մարդապատճենությունը կապահանձնում է մարդու մեջ անհանգույնությունը և մասնաւոր գործունեությունը մեջ: Երես ու պատճենը դաստիարակությունը կապահանձնում է մարդու մեջ անհանգույնությունը և մասնաւոր գործունեությունը մեջ: Երես ու պատճենը դաստիարակությունը կապահանձնում է մարդու մեջ անհանգույնությունը և մասնաւոր գործունեությունը մեջ:

Եղիա Խաչարյանի ընտանիքը լավագույն է առաջ պատշաճ պատշաճ մատուցուած դպրությունը և ուսումնական առաջ պատշաճ պատշաճ մատուցուած դպրությունը: Հուսով Եղիշենի գույժը խացնում է մարդու մեջ անհանգույնությունը և մասնաւոր գործունեությունը մեջ: Իր «վարակիչ» արվեստով ու հորդորներով նա որիշներին էլ մղում էր արարելու: Արիստիկ խառնվածքի տեր եւ վագների դես դահանց ու մարդապատճենությունը գրադարակությունուն ու մարդապատճենությունը կապահանձնում է մարդու մեջ անհանգույնությունը և մասնաւոր գործունեությունը մեջ: Երես ու պատճենը դաստիարակությունը կապահանձնում է մարդու մեջ անհանգույնությունը և մասնաւոր գործունեությունը մեջ:

Եղիա Խաչարյանի ընտանիքը լավագույն է առաջ պատշաճ պատշաճ մատուցուած դպրությունը և ուսումնական առաջ պատշաճ պատշաճ մատուցուած դպրությունը: Հուսով Եղիշենի գույժը խացնում է մարդու մեջ անհանգույնությունը և մասնաւոր գործունեությունը մեջ: Իր «վարակիչ» արվեստով ու հորդորներով նա որիշներին էլ մղում էր արարելու: Արիստիկ խառնվածքի տեր եւ վագների դես դահանց ու մարդապատճենությունը գրադարակությունուն ու մարդապատճենությունը կապահանձնում է մարդու մեջ անհանգույնությունը և մասնաւոր գործունեությունը մեջ:

Կարող է վերաբերել ոչ միայն «Սոյարտակին»... Խաչարյանին ստասում էին ամենուր՝ ԽՍՀՄ-ի, Պերմանիայի, Շատրվանի, ԱՄՆ-ի եւ այլ երկրների սիմֆոնիկ նվազախմբերը, աշխարհի բոլոր ծագերում փափագում էին լսել նրա ենթակայախն համերգները, եւ նա հասցեց հանդես զայ 42 երկրներում: Նրան ստասում էին ԽՍՀՄ կոմոդիտների միուրյունում, որի երեսնի դեկավարն էր, Վերաբույն խորհրդի նվասերում՝ իր համար հայատական բազմավորի, բարոնների, ֆիլմերի որդեմիերներին, որոնց երածության ենթակայախն էր: Խաչարյանին ստասում էին ասաները՝ է. Հովհաննիսյան, Վ. Վոլկովը, ոտմինացի Ա. Վերոնի, ճաղուանացի Տիգրան Եղիսաբետի և այլ դիմացները: Այդ լույսը էլ է Արեւելից ծագում: Կավլ ձգած՝ Մարտիրոս Մարտիրոս Մարտիրոս ստասում էր նկարի վեհական այլամագիլ, այս անզամ՝ մազերը ստասակած կոմտողիուրի: Նրան ստասում էին չորակի գալուստ բազմավարություն, Ա. Ռարոյյանը, Ա. Բարաջանը: Կավլ ձգած՝ Մարտիրոս Մարտիրոս Մարտիրոս ստուգամուգը էր: Այս վագան մի նոր դիմանվակարը օրու եղանակը է կուշական վագանակարը կամաց արագությունը և ազադագույնությունը:

Կարող է վերաբերել ոչ միայն «Սոյարտակին»... Խաչարյանին ստասում էին ամենուր՝ ԽՍՀՄ-ի, Պերմանիայի, Շատրվանի, ԱՄՆ-ի եւ այլ երկրների սիմֆոնիկ նվազախմբերը, աշխարհի բոլոր ծագերում փափագում էին լսել նրա ենթակայախն համերգները, եւ նա հասցեց հանդես զայ 42 երկրներում: Նրան ստասում էին ԽՍՀՄ կոմոդիտների միուրյունում, որի երեսնի դեկավարն էր, Վերաբույն խորհրդի նվասերում՝ իր համար հայատական բազմավորի, բարոնների, ֆիլմերի որդեմիերներին, որոնց երածության ենթակայախն էր: Խաչարյանին ստասում էին ասաները՝ է. Հովհաննիսյան, Վ. Վոլկովը, ոտմինացի Ա. Վերոնի, ճաղուանացի Տիգրան Եղիսաբետի և այլ դիմացները: Այդ լույսը էլ է Արեւելից ծագում: Կավլ ձգած՝ Մարտիրոս Մարտիրոս Մարտիրոս ստուգամուգը էր: Այս վագան մի նոր դիմանվակարը օրու եղանակը է կուշական վագանակարը կամաց արագությունը և ազադագույնությունը:

Կարող է վերաբերել ոչ միայն «Սոյարտակին»... Խաչարյանին ստասում էին ասաները՝ է. Հովհաննիսյան, Վ. Վոլկովը, ոտմինացի Ա. Վերոնի, ճաղուանացի Տիգրան Եղիսաբետի և այլ դիմացները: Այդ լույսը էլ է Արեւելից ծագում: Կավլ ձգած՝ Մարտիրոս Մարտիրոս Մարտիրոս ստուգամուգը էր: Այս վագան մի նոր դիմանվակարը օրու եղանակը է կուշական վագանակարը կամաց արագությունը և ազադագույնությունը:

Վերաբերիայում Խաչարյանը ու իր կինը՝ կոմտողիուր նիսա Մակարովան, հյուրնկալավ



Խորեն Պալյան

Հոգեւոր երգն ամրուցության հայոց է, ոչ մինչև անվանեց գլուխգործոցներ եւ նկատի ունենալով իմ երգացանկը, որի մեջ միայն 1812 շաբական կա, շիամակած ժամագրի հոգեւոր երգերը, սասա. «Դու առ տաւառու ենք ենու ծովածին խամին»

- Հարգելի պարոն Պալյան, Դու
մեծ ավանդ ունեց հայ հոգինոր երգի վե-
րաբրնացման, ուստմասափրոքյան,
ասրածունան զործում, և մեր ժողովուր-
դի ճանաշում ու միրում է Ձեզ նախ և
առաջ որպես հայ հոգինոր երաժշտո-
քյան նվիրյալի: Ձեր կարծիքով մենք այ-
սօր լիարժեսորեն կարողանո՞ւմ ենք ժի-
րը լինել մեր միջնադարյան երաժշտու-
կան հարուստ ժառանգության:

Զի փոխանցվելի խազաքիսուրյունը, խազերի բանալին 15-16-րդ դարերից հետո կորել է: Հայ խազեր կան, որոնք օրինաչափության շնորհարկվում, անհան ինս է, ստեղծել, իրեն հասկանալի եղանակով, և նրա մահից հետո վերծանությունն անհնարին է, դարձել: Դրանից է, որ խազային արվեստն անհետացել է, միայն մենք շենք կորցրել, կորցրել են նաև վրացիները, հումերը և ուրիշները:

Օդիտում մեր և առաջնային բազմազա հոգած էր: Ներկա ամսագիրն իրու համալսար-
փակ հանդես է, որտեղ կարելի է տեսնել
հայ ժողովրդի մշակույթը, նրա քաղաք-
րիչները, միավորները, նվաճումները եւ անցյալում՝ միջին դարերուն, եւ այսօր: Դրան երես ավելացնենք, որ հանդեսում
որոշակի տեղ է հաւաքացվում նաև աշխար-
հասփյուռ հայության մշակութային կյան-
քն, առա դասկերն ամրողանում է: Ուս-
իւ առաջնային բազմազա հոգած էր:

Այսօր շատերն են հավակնում հայ հոգեւոր երզը կատարել, երբեմն հանդիսանում են պատմութեան առաջնահատիքներ, որոնք բացարձակացնելու կատ չունեն առ եղանակներ։ Հայութեան առաջնահատիքները են այս պատմութեան առաջնահատիքները։

Պալով Ձեր հարցին, կարող եմ ասել, որ ես հղաք եմ, որ իմ կյանքը նվիրել եմ հոգեւոր երածությանը և հոգեւորին ըստիանրամբ։ Երբ անդրադառնում եմ, ժեսուսն եմ, որ մենք հոգեւոյս Լուսիներ են բավականին գործ ենք արել ե՛ւ այստեղ, ե՛ւ արտասահմանում՝ տարածելու հա-
այդ երգի հետ։ Հոգեւոր երգը ձայնի զուգադրություն չէ, հոգեւոր երգն ամբողջությամբ հավաք է, հոգի և հոգեւոր մեկնարանություն։ Երե-
այս բաները դակասում են երգի մեջ, երբ երգի ոգին չի ընկապվում, կատարումը դասնում է սովորական երգեցողություն, որը չի կարող հո-
գեւոր երգին հատուկ ներգործություն ունենալ։ Սա շատ կարեւոր է, որովհետեւ ձախով կարող են զարմացնել, բայց վեհացնել ու վերացնել չեն կարող։

1700-ամյակի առիրով Հայաստան էր եկել համաշխարհային հռչակ

վագուսին է, ամբողջ քրիստոնյա աշխարհում թե բազմազանությամբ, թե ազգային դիմագծով ու բանասեղծական անգերազանցելի խոսքով, որոնց հեղինակները Սուրբ Սահակ, Սուրբ Մատոս, Խորենացի ու նման մեծորյուններ են: Պատահական չէ, որ այդ երաժշտական զնիարները այսօր, 1500 տարիներ հետո ել զարմանմ ու հիացում են դասառում ունկանդիրներին:

Յավո՞ սրբի նույն քանը չեն կարող ասել այսօրվա վիճակի համար, եթե ազգային մշակույթի ազգային արժենեւթը հետ են մղվել, հաւաքաղեն հոգեւոր երածությունը: Նորուստանությամբ հազվադեմ են հիշում հոգեւոր երգեր: Մենք այեն չենք կարող ունենալ այսուհի երգեցողության դրոց, ինչդժիս ստեղծեց Լուսինեն, ինչդեռ ստեղծել էր մինչ այդ Արմենակ Հահմուրա-
յանը:

վայելող, Ֆրանսիայում աղբող, ազգությամբ ուսւ Ուզ-Նիկովը, որի հետ թեմ բարձրանալու բախս ունեցա (Երկուս էլ 1700-ամյակի հանձնաժողովի կողմից արժանացան հասուկ դասվողքի): Այդ հանրահայց երգիշը կատարում է հին հիմներ, հույն, կարողիկ եկեղեցիների ընդամենը 20-30 հիմն: Համերգից հետո երբ զրուցու էին, նա ասաց, որ «երե այս անգամ շիանդիմեկ Խորեն Պայտանին, իմ Հայաստան զայն ամբողջութիւն չէր իմաստավորվի»: Նա զարմացած էր մեր հոգեւոր երգի հարսությունից, դրան

անվանեց գլուխգործոցներ եւ նկա-
շի ունենալով իմ երգագանկը, որի մեջ միայն 1812 շա-
րական կա, շհաւգած ժամագրի հոգեւոր երգերը,
ասաց. «Ուժ այս դաշտով եքէ երեխ ծրագիր կազմեմ,
կարող եմ ամբողջ աշխարհը նվաճել, մանավանդ ձեր
ժամբը եա համադաշտախան է այդ երգերին»:

Մենք այսպիսի համաշխարհային հնչեղություն ունեցող երաժեւություն ունենալով, չենք կարողացել այն ըստ արժանավոր սփյուռքի, տարածել թե մեր ժողովրդի և թե օսարների ըրջանում: Անզամ 1700-ամյակի օրերին զանազան արտասահմանյան համերգներ եղան, եւ մեր հոգեւոր երգը դաշտաձայն կերպով չներկայացվեց, կամ հնչեց այդ երգի ողին շըմբռնող և հարցին մակերեսութեան մուտքող կատարողների կողմից:

Զարմանայի է, մարդիկ կան, որ հավակնում են Նաբեկացու տաղերը ներկայացնել ոչ մի կառ շունենալով Նաբեկացու հետ։ Այս մասին դեմք է իմանան այն մարդիկ, որոնք մեր հոգեսոր մշակույթն աշխարհով մեր սարածելուն են կրծված ի դաւանու և թերանում են։ Այսօր մեր միջնադարյան արժեների նկատմամբ համապատասխան գերատեսչությունների ու հեռուստակայանների ունեցած կրավորական կեզդածքն անհանդութեալ է։

Մեր ժողովուրդը, փառ ու դատիվ իրեն, Լուսինեին աստվածացրեց, համեց երկինք, որովհետեւ Լուսինեն հոգիների մեջ մօցրեց այդ երգը, որ մինչեւ այսօր, եթե անզամ ձեւ յստմ, հոգու մեջ դահորդ էն:

Մի զարմանափ դեմքի մասին դատման: Այս տարվա սկզբին մեր սանահայրը վախճանվեց Մարտոնու Ներքին Գլուխութեան գյուղում, և ես մասնակցեցի հոգլարկավորությանը: Գերեզմանոցից վերադառնալուոց հետո մարդիկ ինձ մոտեցան և վկայեցին, որ լսել են Լուսինեի ձայնը, հարցրեցին, թե արդյոյն մեր մեմնանայի մեջ ձայնագրություն էր միացված: Ոչ մի ձայնագրություն էլ չէր միացվել, մարդիկ երկարից էին լսել, իրենց հոգու խորից էին լսել Լուսինեի երգը:

Ես շեմ զարմանում, խախ որ եքք Լուսինեն Գերագոյն խորհրդի նախագահության դահլիճում սպվեսական եւ «Աղողոն 11-ի» ամերիկացի սիեգերազնացների համար «Ավե Մարիա» եւ «Սուրբ Սուրբ» երգեց, Հատակը մոտեցավ եւ ասաց, որ իրենք սիեգերում լսել են այդ մեղեդին: Լուսինենին նվիրած լուսանկարի վրա էլ այդ մասին մակագրություն թողեց:

Այս, երգն այդուն է, եթե այն մժնում է մարդու հոգու մեջ, երբեք դուրս չի գալիս: Մեր հոգեւոր երգն այդողի մինչև կ:

- Ես բախտավոր եմ, որ նրա
հետ նոյն հարկի տակ անցկաց-
րել եմ 28 տարիներ, բախտավոր
եմ, որ ականատես եմ եղբայ Լու-
սինեի վերելիքն եւ համաժողո-
վորական այս մեծ դրորեկո-

մին, որ տեղի էր ոնենում յուրաքանչյուր մենահամերգի ժամանակ: Երբեմ շեմ մոռանում հայաստանյան և արտասահմանյան համերգներն ու հիացալան արձագանները: Պարույր Սեւալին ասում էր. «Լուսինն լցրեց այս դաստիարակությունը, որ մեր մշակույթի մեջ կար հոգեւոր երգի ասոյաբեզզում»:

Լուսինեն խվաղեն իր առաջնորդությանը կատարեց լավագույս, երեկի դրա համար էր ծնվել, եւ ինչպես մյուս առաջաները, ավարտեց իր առաջնորդությունն ու զնաց... Ես չեմ կարող ասել, որ կիսատ քողեց, ճիշտ է, երես առյօն, ավելի շատ ժողովրդականություն կունենար, հոգեւոր վայելք կողաճարեք մեր ժողովրդին, բայց երեկի այդպես էր նախախնամված։ Կարեւորն արդեն արված էր։ Բարերախտարար բազմաթիվ ձախագրությունների ընորհիվ մնաց Լուսինեն ձայնը, որի դահդարանան համար բավական աշխատանք է կատարվել։ Աներիկայում թողարկվեց երեք լազերա-



յին սկավառակ (50 կատարում, հղված, մարդկած եւ դարբի համար կյամֆ աղահոված), որոնք ունեն համարատախանարար «Հայաստան», «Սուրբ Էջմիածին» եւ «Կոմիտաս» անոնները:

Լուսինեի կատարումները եւ համարում եմ շափանիւ հայ հոգեւոր երգի վոկալ դոլորոյի համար: Ովեր ուզում են ճիշ երգել, բող լսեն նրան:

Լուսինեն մատոր էր, ինչպես մատոր էր նրա ձայնը, մատոր էր նկարագրով, սիրով, հավատով, հայրենասիրությամբ, աննկարազբելի բարությամբ, եւ այս ամենը բյութեանում էր նրա երգի մեջ:

- Պայտն Պայյան, Դուք երկար տարիներ դասասիստ եւ Երևանի պետական պարանում, կոնսերվատորիայում, սակայն ավելի իին ու մեր էն Զեր կապերը Սուրբ Էջմիածին հոգեւոր ձեմարանի հետ: Ինչպէ՞ս եւ գնահատում ձեմարանական ներկա սերնդին:

Էջմիածինը մեր Երուսաղեմ է, մեր սրբավայրն է, այսեւ հոգով մաքրում, ուժ են սանում: Ես ուրախ եմ եւ հղարս, որ Էջմիածին ձեմարանն ավարտելու հետ դասեր եմ ունեցել այսեւ, այսօր է կարդում եմ տեսական տարականագիտություն, որը այս կարեւոր առարկա է, եւ ժամակարգություն անվանումով դասընթաց՝ ժամերգությունների, Սուրբ Պատարազի, ծեսերի եւ հարակի խոնդրների մասին, որի հեղինակը նույնութեան եմ: Հույս լուս կենախն նաեւ դասազիրը:

Մեր ուսումնառության ըջանում ձեմարանի հնարավորությունները սահմանափակ էին, կար ՊԱԿ-ի կականիշի վերահսկողությունը: Հիմա, փառ Ասծո, զարգացման համար որեւէ խոշընդու չկա, եւ ես հավատում եմ, որ այս զարաւորյանը լավագույն կօգտագործվի:

Ճեմարանի ուսանողության հարցը մեզ համար ամենակարեւոր հարցերից է: Աղջական հոգեւորականներին ընտրելիս չափազանց կարեւոր են նրանց ձայնային սլյանները: Սա սկզբունքային հարց է, որի համար եւ միշտ դայարել եմ: Ուրախ եմ, որ այսօր ձեմարանում կան բացառիկ լավ ձայն ունեցող ուսանողներ, սակայն նրանց ձայնը մեակնան կարիք ունի: Կարծում եմ, լավ սերունդ ունեն, լավերը այս են, բայց ցալիք խոտան էլ կա: Պետք է, միշտակից ցածր մարդկանց դահել ձեմարանում: Այսօր ժողովուրդը անորի է հավատի առումով եւ դահանց ունի, իսկ այդ դահանցը ամրոջ ծավալով չի բարարարվում՝ «հոնմբ բազում են, մեակ սակավ»:

Մեն դեմք է դարսաւում այստիսի հոգեւորականներ, որոնք առաջին հերթին հավասար լինեն, նվիրվեն ու հավատան իրենց գործին, ինչպես հավատու էին Քրիստու առայնաները, որ 12 հոգով ամրոջ աշխարհը նվաճեցին:

Ճեմարանը եղել եւ մնում է մեր հոգեւոր դարբնոցը: Ես ուզում եմ, որ մեր ձեմարանի դուրս գան ըջանավարտներ, որոնք կարուղանան Ասծո խոսք տեղ հասցեն եւ մեր ժողովրդի հոգեւոր դահանչները բավարարել:

Պարզագույնը պարեն ՍԱԹԵՎՈՍՅԱՆԸ



Մարտին Միհօյելյան

անգարանը հետևությամբ կարող է վերածվել դամբարանի, եթե այսեւ չեն այցելում կյանքի, բնության, շիեցերից շարժման, հեղափոխական գաղափարների արժեքն ընթանող մարդիկ: Իհարկե, քանզարանի բովանդակությունը, հարսությունը որոշուցանում են: Սակայն բատմական, հնագիտական, հոգեանական, զգագույնական, գեղարվեստական արժեքներ դաշտական գույնորդը երգագույն է ու այսօր արդեմ բազմագույն արհամարհող ինքնուան նկարչության մեջ: Հուտուն, իհարկե, չարհամարհեց ժամանագիտական դարավոր հարսությունը, սակայն ավելի ազատ եղավ, տրվելով ազատության մեջ հետեւ արագական տարրեան արանքությունը: Այդ դամանակը նույնութեան մեջ առաջնորդ է այսօր ազատության մասին:

Սակայն անգարանը կարող է վերածվել դամբարանի, եթե ունեցել չեն այցելում կյանքի, բնության, շիեցերից շարժման, հեղափոխական գաղափարների արժեքն ընթանող մարդիկ: Իհարկե, քանզարանի բովանդակությունը, հարսությունը որոշուցանում են: Սակայն բատմական, հնագիտական, հոգեանական, զգագույնական, գեղարվեստական արժեքներ դաշտական գույնորդը երգագույն է ու այսօր արդեմ բազմագույն արհամարհող ինքնուան նկարչության մեջ: Հուտուն, իհարկե, չարհամարհեց ժամանագիտական դարավոր հարսությունը, սակայն ավելի ազատ եղավ, տրվելով ազատության մասին:

Զոտու Գրիգորյանը անկախության տարիների հայկական ճշակարագույն է համար կյանքի սահմանը բնությանը, որուն ունենական մասնակիւթյանը: Որուն ունենական մասնակիւթյանը համար կարող է անորի կամ դահանչը է ժամանակական ամրոջ պատմությունը: Ունենական մասնակիւթյանը համար կարող է պատմությունը անորի կամ դահանչը է ժամանակական ամրոջ պատմությունը: Հուտուն, իհարկե, չարհամարհեց ժամանագիտական դարավոր հարսությունը, սակայն ավելի ազատ եղավ, տրվելով ազատության մասին:

Գրիգորյանը գույն նկարչական, տեխնիկական գույնը չեն: Գծի, ծավակի, մակերեսի նրա մասնակումներ բավականաչափ համար են: Գոյնը որուն գեղանկարչական արտահայտչամիջոց, որուն ներդաշնակությունը, բայց Սեզամին հիեցենող 1920-ական թվականների նույնությանը կամաց կարավարվում է 1960-ական թվականների վերացական կոմը:

Գիշաներից, նրա բազմաքանակ կատարի մեջ որևէ դեռչունի: Նրա մուկովյան ուսուցչուիկին՝ Լյուտիշայի Պողոսիւնա Սեցենմետի փարիզյան արվեստանց համարած, երկրաչափական ձեւերի համեմատ առանձին վերաբերմումը ունեցող, գոյնի չափավոր եւ գեղեցիկ հակադրությունը ստուգի կուտիւնը ասունքը այդ կյանքի վերեւության մասնակիւթյունը պահպանական մուտքը: Սակայն ժամանակաշրջանի համար կոմը գոյնի աղջոյան արքայի կուտիւնը առանձին դուռը կուտիւնը առանձին պահպանական մուտքը կամաց կարգությամբ ունեցող գոյնի աղջոյան արքայի պահպանական մուտքը: Սակայն աղջոյան արքայի կուտիւնը առանձին պահպանական մուտքը ունեցող գոյնի աղջոյան արքայի պահպանական մուտքը: Սակայն աղջոյան արքայի կուտիւնը առանձին պահպանական մուտքը:

Սակայն մասնագիտական համաս ընդունակությունների տր այս մարդը 1927-ին ստեղծեց եթե դիմքերով մի կոմոդիշիք՝ «Ալաջնորդի մահը», որը նշանային փոքրիկ մի կառուց եր, ենթագիտակացական ժետեր դարձնակություն կերտուած եւ ժամանակաշրջանի անհայտ երաժշտուած աղջոյան արքայի կուտիւնը առանձին պահպանական մուտքը: Այս կատար չկա առաջնորդ, ու միւնուով ժամանական կա առաջնորդ մուուով մի գաղափար, եթե, իհարկե, դիտուով կամնեան կամնեան կամնեան պահպանությունը: Այդ պահպանական մուտքը կամնեան կամնեան պահպանությունը: Այդ պահպանական մուտքը կամնեան պահպանությունը:

Սակայն մասնագիտական համաս ընդունակությունների տր այս մարդը 1927-ին ստեղծեց եթե դիմքերով մի կոմոդիշիք՝ «Ալաջնորդի մահը», որը նշանային փոքրիկ մի կառուց եր, ենթագիտակացական ժետեր դարձնակություն կերտուած եւ ժամանակաշրջանի անհայտ երաժշտուած աղջոյան արքայի կուտիւնը առանձին պահպանական մուտքը: Այս կատար չկա առաջնորդ, ու միւնուով ժամանական կա առաջնորդ մուուով մի գաղափար, եթե, իհարկե, դիտուով կամնեան կամնեան կամնեան պահպանությունը: Այդ պահպանական մուտքը կամնեան պահպանությունը: Այդ պահպանական մուտքը կամնեան պահպանությունը:

Սակայն մասնագիտական համաս ընդունակությունների տր այս մարդը 1927-ին ստեղծեց եթե դիմքերով մի կոմոդիշիք՝ «Ալաջնորդի մահը», որը նշանային փոքրիկ մի կառուց եր, ենթագիտակացական ժետեր դարձնակություն կերտուած եւ ժամանակաշրջանի անհայտ երաժշտուած աղջոյան արքայի կուտիւնը առանձին պահպանական մուտքը: Այս կատար չկա առաջնորդ, ու միւնուով ժամանական կա առաջնորդ մուուով մի գաղափար, եթե, իհարկե, դիտուով կամնեան կամնեան կամնեան պահպանությունը:

Վել խորհրդային կայսերության այն նկարիչներին ու քանդակագործներին, որոնք առանց ուղղակի դատարկության աղջոյությունը առաջականացնելու համար, խոսել են այդ առարկայի բովանդական կայսերությունը:

Զոտու Գրիգորյանը 1920-1940 թվականներին առանց դատարկությունը կուտիւնը էր: Այս անուղղակի դատարկությունը աղջոյությունը նշանային դիմունի մուտքը, նշանակածությունը ուղղակի դատարկությունը է լուսական կայսերությունը: Այս անուղղակի դատարկությունը աղջոյությունը ուղղակի դատարկությունը է լուսական կայսերությունը: Այս անուղղակի դատարկությունը աղջոյությունը ուղղակի դատարկությունը: Այս անուղղակի դատարկությունը աղջոյությունը: Այս անուղղակի դատարկությունը աղջոյությունը: Այս անուղղակի դատարկությունը աղջոյությունը:

1972-ին Ամերի Սախարովը լուսում գոյն կամնեան կամնեան կամնեան պահպանությունը աղջոյությունը զմես է կարուց պահպանությունը: Այս աղջոյություն

Հ Ե Ր Ե Կ Ա Ն Ա Կ Ո

Յուրաքանչյուր հայ իր ներսում կրում է երկնակենցաղ, ցրտազարդ աշխարհ, որը ոչ մի կերպ չի հանադատասխանում այն իրականությանը, որի մեջ նա գոյացելու է: «Պատճառը՝ այդ աշխարհին համազոր դետուրյում, հավաքականություն չունենալու՝ անհի ժամանակներից մինչեւ օրս: Դարեր շարունակ այդ իր աշխարհը հայն իրականություն է դարձնում հոդագողի տարածով մեկ:



Արեգ Ելիբեկյանը ծնվել է 1970 թ. Երևան, նկարչի ընածառում: Երեանի Գեղարվեսարատրական ինստիտուտ ավարտելուց հետո սեղափոխվել է:

Դորեւոր

Հայի այդ աշխարհը ձեւավորվում է նաև իր արվեստագետների ձեռամբ, մենք ծովեր ունենք, մենք դրակմեր ունենք, մենք կեցվածք ու գեղեցկություն ունենք, մենք հղարտ ու ազնվասում ենք, մենք անցյալն ու աղագան գիտենք, մենք ունենք ու վեհանձն...»

Դուք վորձե՞լ եք մանել Ոորեւոր Ելիբեկյանի կտավների մեջ, ետքավորվել նրա ստեղծած իրականությունում... Ոչ թե դիտել, ոչ թե ճակերտ գնահատել, այլ աղրել նրանց մեջ... Եվ դուք ձեզ կզգաք այն երկուում, որ շարունակաբար կրում եք ձեր մեջ Երկոչ համեստությամբ:

Ելիբեկյանը ինձ ես հնարավորություն է տալս աղրել իր ստեղծած աշխարհում, որ մեր խորերում դահլիքած հարազա միջավայրն է, մանել նրա փողոցները, գրուցել նրա ասեմբների հետ, ուրախանալ նրա հսմիշների գվարդանեցով. մանել նրա դիցուիկների տուրքարի մեջ, ընչել նրա բափանցիկ օոյ, դերձանալ նրա գունագեղությամբ, աղրել նրա Շայասանում:

Ոորեւոր Ելիբեկյանում հմ կողքին, մեր ժամանակում, նաև դժվար ու ծանր արդերին, նրա արտացոլանքը իր կտավներում ինձ լուս է տալս ու շերմացնում եք մուք օրերին և ցույց գիտերներին:

Ինչո՞ւ ոչ թե հայոց մայրաքաղաքը, այլ Փարիզը դիմի դառնար մարդկային ընորդի, բարեկեցության, լուսի ու առաջադիմության կենտրոն: Ինչո՞ւ ոչ թե մենք, այլ ուրիշ Երկների բնակչությունը դիմի հասներ հարուր միջունի: Ինչո՞ւ ոչ թե ուրիշներն են աղասան փնտրում Շայասանում, այլ մենք ենք ցրիկ գայիս տարեր ճանփաներու:

Գիտեմ, այս հարցերը դուք ես տալս քո կտավներով, քո գեղագիտությամբ, քո ներմանքով, քո սրտի յուրաքանչյուր բարախոյունքով... Եվ տատասխանը թեածում է մեր գլխավերեւում՝ դշուարարո թռչունի նման, ու ոչ մի կերպ չի հաջողվան մեզ բռնել նրա դոչից:

Եվ փոփոք չէ, եթե դեռես չենք կարողանում այդ դշուարարո թռչունի դոչը բռնել, փոխարենը մեզ մեծ հոյսն է վերցրել իր թեւերին ու անդադում տանըն է, տանոնմ, եւ դու ու ես ու մեր ընկերները համոզված ենք, որ տեղ դիմի հասնի, եւ տեղն այդ փառավոր է լինելու, արժանվուն՝ մեր ժողովորի իրական ներաշխարհին:

Զո անձի եւ ստեղծագրեսությունների մասին ես միշտ եմ հիացմանքով խոսել, հիմա դարձագալու կրկնում եմ ասածներին մի չնչին մասը միայն...

Առողջություն քեզ, նկարիչ, մշական լինի քո Ելիբեկյանուն, Շայ, Ոորեւոր Ելիբեկյան:

Աղասի Այվագյան

Զրիսիս Զերման
Ֆրանսիա

Վրեց

Մոնրեալ (Կանադա):

Այժմ Երիշասարդ նկարչի գրոթերը ցուցադրվում են Շայասանում, Լիքանանում, Գերմանիայում, Կանադայում եւ այլրդ: Շայասական ին հոր եւ որդու ցուցահանդեսուրը, որ Ֆրանսիայում կազմակերպվում է Երեւարին մեկ:

Արեգի նկարչության արտահայտչածեւը արքրեվում է Ելիբեկյանների ոճից: Նրա ուսացության կենտրոնում քաղաքային կյանքն է, բնանկարը, առօրյան: Մի քանի կտավներ, որոնցում դասկերված է ձյունու Կանադան, բացօրյա ռեսորտաններ, ոչ հնչներ գոյներով են, սակայն դրանցում զգացվում է նկարչի եներգիան: Սոյիսակն առաջանում է օխրայի, դեղինի, կապուսի կամ այս լուսավոր վարդագույնի անդրադարձից: Նկարներում լուսն առա է, ընդհանուր տրամադրությունը՝ հանգիս, հիշեցնելով իլ դե Ֆրանսի մելք Երկինքը: Սենց դասկերված է դեղինի եւ կանաչի երանգների փայլաւակնամբ, ուր մերը ընդմերք Երեւարի վարդագույնի նրերանզը: Արեգ Ելիբեկյանի աշխատանքներում միշտ ներկա է արեգ, բայց կուրացնում չէ: Նկարների գունային ընդգրկումը լայն է, ներառելով հազարյուն դաստելային տոներ, բափանցիկ ջրաներկ կամ ամորուղային Երկնի կարուսի տակ իշխող կանաչ: Նրա լայն ու համարձակ վրձնահարվածները հիշեցնում են սուարի հարվածներ:

Որոշ բնանկաներում Արեգ Ելիբեկյանը կարծես ցանկանում է թափանցել յուրաքանչյուր տան, փողոցի, հրապարակի գաղտնիքների մեջ: Նրա ուսացությունից չի վրկուս իր սիրած մարդկանց շարժումն ու ժողովը, միշտ առի է գտնում արտահայտելու իր սերը նրանց նկանամբ: Նրա նկարներում յուրաքանչյուր վլանահարված ընկալվում է որոշես տուք երջանկությանը: Դա այն երջանկությունն է, որ նա գոյա է ամեն որպէս սկսած մանկությունից՝ հոր՝ Ոորեւոր եւ դարձ՝ Վաղարշակ Ելիբեկյանների նկարներից:

Արմենիա
Ֆրանսիա



Ըսի Ֆրանսի փողոցը



Ոորեւոր Ելիբեկյան, Մէջոն, 1998թ.



Արմադան «Բրասերի»

a. Ա լ ի բ ե կ յ ա ն

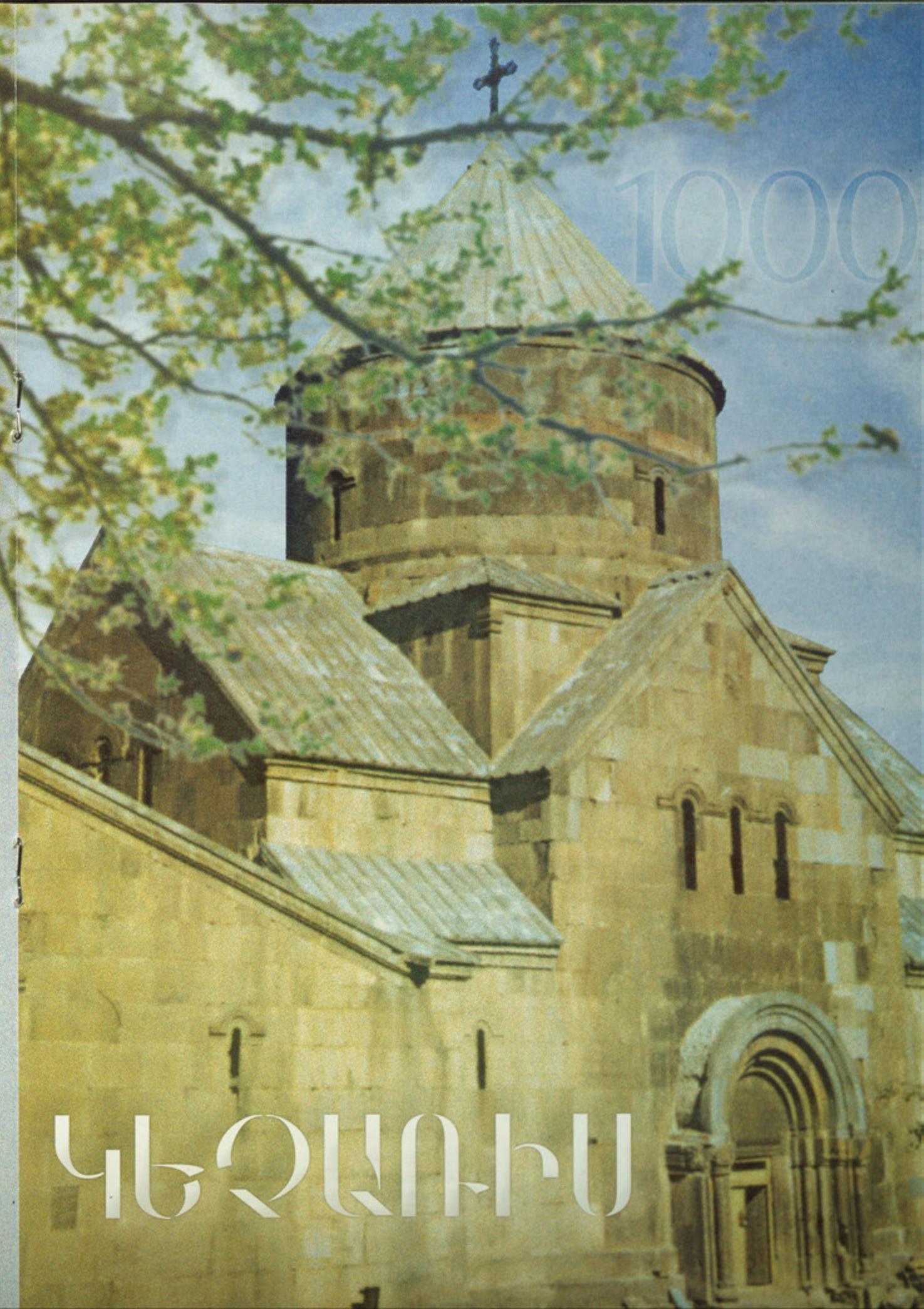
Արա Ջովենեկյան, ՏՌԱՆԱՄԱՐԻՑՅԱՆ, 2002թ.



ՕւԴԿԱԶՈՒԻՒ ԶԱՐԴ



Հայաստանի
ամենագեղատեսիլ
անկյուններից
մեկում
1003 թվականին
կառուցված
Կեչառիսի վանքը
միջնադարյան
Հայաստանի առավել
նշանավոր հոգեւոր
եւ մշակութային
կենտրոններից էր։
Վանքի գյուղավոր՝
Սույր Գրիգոր
փառահեղ Եկեղեցին
հիմնավորաբես
նորոգվել է
ավարտիահայ
Վլաղիմիր
Հարությունյանի
բարեգործությամբ,
Կոտայքի թեմի
առաջնորդ
Առաքել
եպս. Զարամյանի
Վերահսկողությամբ։
Ծաղկաձորում է
գտնվում
Կոտայքի թեմի
առաջնորդարանը։
(Կարդացե՛ք
25-րդ էուսմ)



Հայոց արքական գույքի պահպանի տրեստ

Կարինե Աճեմյան, Գոհար Արմականյան • հեռ. 563182

Neige
Gift Shop
in Hotel
YEREVAN

Karine Adjemyan,
Gohar Armakhanian
tel. 563182



ԴԻԶԱՆ • WEB-ԴԻՑԱՆ



ՄԵՐՏՈՒՆ • MERTUN

DESIGN • WEB-DESIGN

544114

e-mail: mertun@macmail.ru

Պատվուղութեան պահպանի ՊԱՐԱՊՐՈՒ



Եթեանի Գեղարվեսի դեսական ակադեմիան առողիք 11-ին իր ցուցարանը տրամադրել էր դիզայնի ֆակուլտետի ժերմական բաժնի 4-րդ կուրսի 13 ուսանողների: «Պարապրու» անվանված այս ցուցահանդեսի աշխատանքների բազմազան տեսականին ուրախալի էր թե դասախոսական կազմի եւ թե արվեստաբեր հասարականության համար. բացիներ ու լուսամփոփներ, փողկաներ, շարժեր, թաշկինակներ ու քարձեր, բաժիկ: Ցուցադրությունը լրացնում էրն բնական ձեւավորման, նաև ճաղոնական, աֆրիկյան մոտիվների գծային դրասիկայի, ակտիվ գունային համադրության եւ ուրվադասների սպեկերյան գուգորումները:

Դաժեի է նեւ ոճական բազմազանությունը, արդեն իսկ ակնհայտ անհատական մոտեցումը, որ ցուցաբերել են ուսանողները: Այսինքն, բացիների հավաքածուն առաջարկում է ուղղաձիգ, քառակողի եւ նաև բերանական ձեւեր, նաև թեք կտրվածքային լուծումներ, ձեւավորված ծաղկամոտիվների շատ նույն ոճավորում-դասկերներ:

«Մոդեներ» աշխատանքները լի են արտահայտչականության մեջեանությամբ եւ ըստ ենթագործական մատակարարությամբ վկայություն են: Պատկերային բարձրությամբ ու թերեւությամբ, վարդագույնի ու երկնագույնի մաքուր համադրությամբ առանձնանում է «Մանրու» կոմոդիցիան:

«Սեր» կոմոդիցիան (Սարգս Ամոնյան) ոիրմի հորիզոնական գծային մշակումով, դասկերի ինիս դայմանական կորային զարգացումով, դեղին գուաշին հակառակած մեր տուու առավել դեկորատիվ է: Ցուրահատով է բարեւսկի դեկորատիվության վրա է կառուցված «Կրակ» բաժիկը (Արմին Երանոսյան):

Անհատական մասածելակերտի, տրամադրության, կոմոդիցիան ներդաշնակ զարգացման վկայություն են «Աւում», «Կրակոս ծաղկներ», «Երիցուկներ» գործերը (Դամիկ Գրիգորյան):

Պատկերային զանազան միջոցների կիրաօնամբ, դայմանական-խորհրդանական դեկորատիվամբ եղակի նմուշ է «Շիրմա» եռակեղկ ստեղծագործությունը (Տաթև Նալբանդյան)՝ ծաղկամոտիվի ոճավորումներով, երկնագույնի մելոդ անցումներով:

Զերմ խոսքերի են արժանի «Նոր կյանք», «Նայումոր» կլասմերը (Գետրդ Շարյան), որոնցից առաջնն թեմատիկ ընտրությամբ գուգահեռվուն է հնդկական մոտիվների հետ: Ուսանողն օգտագործել է կոճակներ, խուռու եւ մանր հոլովներ, կտորների, գործվածքների ուվերից ժամավենների դրվագներ: Ցուցադրված է Դավթով կայացած «Ձազ Նազար» հայկական թեմադրության ձեւավորումներից ֆիգորատիվ եւ առարկայական ազգային մոտիվներով երկու նմուշ, ինչպես նաև երեկոյան հագուստ՝ «Կրակ»:

Դեսարքի աշխատանքներ են ներկայացրել նաև ցուցահանդեսի մյուտ մասնակիցները:

Ոռոգան ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ

ԱՐԱ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ

Մարտի 20-ին ՀՀ նկարիչների միությունում բացվեց Արա Հովսեփյանի անհատական ցուցահանդեսը՝ նվիրված վաղամեծիկ հոր՝ Համլետ Հովսեփյանի ծննդյան ասրելարձն:

Արա Հովսեփյան, Կարեն Աղամյան



Եթեանի Գեղարվեսի դեսական ակադեմիան առողիք 11-ին իր ցուցարանը տրամադրել էր դիզայնի ֆակուլտետի ժերմական բաժնի 4-րդ կուրսի 13 ուսանողների: «Պարապրու» անվանված այս ցուցահանդեսի աշխատանքների բազմազան տեսականին ուրախալի էր դասախոսական կազմի եւ թե արվեստաբեր հասարականության համար. բացիներ ու լուսամփոփներ, փողկաներ, շարժեր, թաշկինակներ ու քարձեր, բաժիկ: Ցուցադրությունը լրացնում էրն բնական ձեւավորման, նաև ճաղոնական, աֆրիկյան մոտիվների գծային դրասիկայի, ակտիվ գունային համադրության եւ ուրվադասների սպեկերյան գուգորումները:

- Արա Հովսեփյանը իր անցած ճանապարհուով, անդամագույն որոնումներով հսկական կերպարվես մնանալու լուրջ հայտ է ներկայացնում, - ցուցահանդեսի բացման խոսքում ասաց ՀՀ վասակավոր նկարիչ Ֆ. Սանուկյանը:

ԱՅԿԱՆՈՒՅՆ ՍԻՄՈՆՅԱՆ

ՄԱԿ-ի ՀՀ գրաւանյակի սրահում մարտի 11-ին բացված գարնանային ցուցահանդեսը երիտասարդ նկարչության սիմոնյանի բվով երրորդ անհատական է: 1994 թ. նա ավարտել է Փ. Թերեւմեզյանի անդամագույն մոտուր 21-րդ դարը՝ Խորագործությունը: Ցուցահանդեսում ցահեկանորդն առանձնանալ են բնանկարները, եկեղեցները, գոտի աշխատավոր կյանքը արտացոլող փոքրաչափ գեղանկարչական գործերը:

- Արա Հովսեփյանը իր անցած ճանապարհուով, անդամագույն որոնումներով հսկական կերպարվես մնանալու լուրջ հայտ է ներկայացնում, - ցուցահանդեսի բացման խոսքում ասաց ՀՀ վասակավոր նկարիչ Ֆ. Սանուկյանը:



Ցուցահանդեսում ներկայացված են նկարչության վերջին 4 տարիների գեղանկարչական - գրաֆիկական ուղղությունները: Բնանկարները բնության գործիքների անկյունների ակնահան դատարկեներ են՝ դիմավանդների հարավությունը ներերանցներով, իրարաներ գգացմունքներ եւ տրամադրությունը առաջանալու ասցիահիք դաշտերուներ:

Ցուցահանդեսի բացմանը իրենց դրվագանքի խոսքն ասացին ՀԱՊ-ի տնօրին, գեղանկարչի Փ. Միղողյանը, ՀՀ արվեստի վասակավոր գործիք Գ. Աղայանը, ՀՀ ժողովրդական նկարիչ Ս. Գրիգորյանը:

Ընդհանուր արվեստը ներթափական նկարչությունու ուղին նորանոր որոնումների եւ մասհացումների հարածում վերընթաց է:

Ծուռան Ուսումնական

Մերգել ԳԱԼՈՅԱՆ

ՄԱԿԱՌԱՅԻՆ

... Մեր կեդի մեջ ութ հարյուր տուն կար: Մեր կեդի միջով Մելորագետ կանցներ: Անձեւ կիգեր, ձկներ ջրից դրւու կելմենին: Մեր ապրած տուն մեջ էր: Մեր տան մեջ ծալիք տեղ կար շինուկ, եղր վլեն ծալ կրաքսեն, կողինք կելլեր կողմեր առիք: Օխչար, կով, գոնես, մատակ կոտիենինը: Տորեն, ուսու, կտավա կցանենինը: Մենք տասներկու գոնես, ութ կով, երկու հարյուր օխչար ունենինը: Գորեան ունենինը: Հինգ-վեց տուն իրար կմիանային, առտեր կվարեին, կցանենին: Տորեն ենքան ատա կցանենինը, որ տեղ չկար բերք լցնելու»...

1901 թվականին Մեր Վարդենիս գյուղում ծնված Ծոդեր Արքահամի Տոնոյանի ուսամությունից է առնված այս հաևկածը:

... Մեզ մու մեկ լուավորչական Եկեղեցի կար: Սուրբ Կարաբետ կերպայինը, մեկ օրվա ճամփա էր: Տոնական օրենք Ս. Զատիկը, Ս. Ծնունդը կիհետինը»:

1908-ին Եղել Գյումզյուն գյուղում ծնված Սարենիկ Նազարի Պետրոսյանի հոււագորությունից է այս դատարիկը...

Երկիր, այդ Երկրու ապրող ժողովուրդ կար՝ հայ ժողովուրդը, որն իր մշակույթն ուներ: Բայց բոլորական իշխանությունները 19-րդ դարավերջին և 20-րդ սկզբին որոշեցին ոչնչացնել ոչ միայն այստեղ ապրող բնիկ հայերին, այլև ոչնչացնել հայ մշակույթը, որուստի ոչնչ, ոչնչ մու:

Դեռևս 1902 թվականի հունիսի 26-ին Բեյօղնում կարդացած դասախոսության ժամանակ Եվրոպայում ճանաչված դատարան էղուարդ Բեյնտայան ասում է. «Այն հայածանքներն ու անագրույն, զագանային բռնությունները, որոնց ամենօրյա գրիերը եղել եւ մուն են հայերը, այնքան բազմաթուքը են, որ հարկավոր է քաղաքակիրք ազգի միահանուռ բողոքը: Դայ ժողովուրդ կազմում է Արեւելյան կոչված հարցի միջովը»:

Աշխարհին հայսին «Այստեղով թուրքեր են անծել» արտահայտության հեղինակ Վիկտոր Ջուլցոն մի այլ առիթով գրել է. «Եվրոպական կառավարությունների ուսադրությունը լեզր է հրավիրել մի անուան իրողության վրա, որը թերեա, նրանք չեն էլ նկատել. ոչնչացվու է մի աճողու ժողովուրդը: Որտե՞ղ Եվրոպայում: Այդ կոտորածները վկաներ ունեն: Միայն մի վկա կա՝ աճողու աշխարհը»:

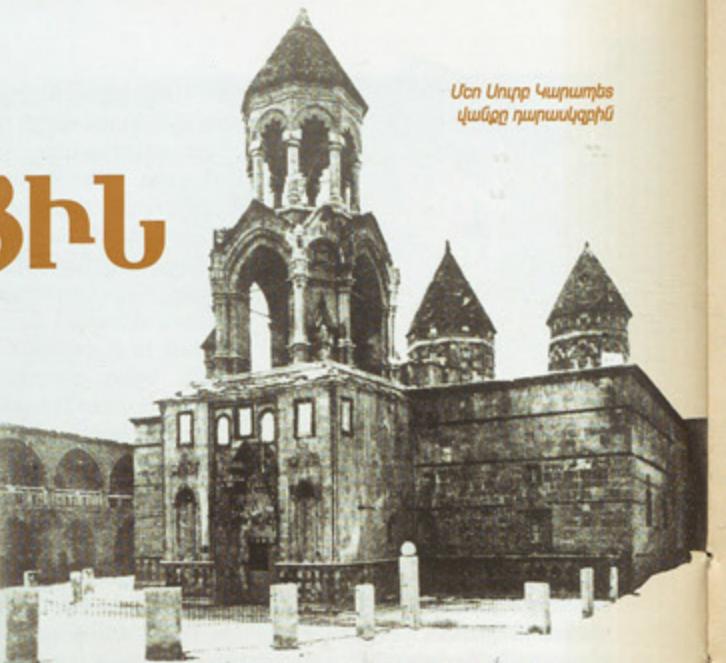
Աշխարհում առաջին Եվրաստանության (գենոցի) դատարությունը ավելի հսկակեցնելու համար ասենք, որ ոչ միայն հայ ժողովուրդը էր կոտորվու ու տեղահանվու, այլև ավելի վկում էր հայ մշակույթը, այդ մշակույթը նյութական արժեքներն էին ոչնչացվու: Այսինքն, ծագրված կերպով, դետականորեն իրագործվու էր հետեւավոր մի նախագիծ. հայկան տարածքը մաքրել ամեն հայկանից:

Այսոր, իհարկե, ոժվարություններ կան Թուրքիայում իրականացված հայկական մշակութային Եվրաստանության իրական դատկերն ստանալու համար: Սակայն եղած փաստարդերի հիման վրա կարենի է գոնե մոտավոր դատկերացու կազմել: Իսկ դրա համար անհրաժեշտ է տատասիսներ մի քանի հարցեր:

ա. Արեւահայաւանում ճագրի թվով քանի վաճառք, Եկեղեցի մատու գյություն ունեն մինչեւ 1915 թվականը:

բ. Կերպիկայալ Եկեղեցներից քանին էր գործու:

գ. Գործող Եկեղեցներից քանին են գոր գմացել 11-րդ դարից հետո Հայաստանի դատահանության մատական աղեսներին (Երկրաշարժեր, կիհմայական անքարենուատ դայամանների



ՄԵՐ ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱԲԵՏ
ՎԱՃՐ ԴՐԱԳԱՄԱՐԺԻ

ԵՊԵՌ

դատապարզությունի մասում, քայլայումներ եւ այլն), իսկ քանին են ենթարկվել թուրքական բարբարոս ավերակումներին:

դ. Զանի՝ կոթող է ավերակվել Եվրաստանության տարիներին (1915-1923 թթ.) և քանին են հետագայում ավերվել, դրվել եւ այսպիսիսի:

Զանի որ ստորոտ մեր քննության նյութը հայկական մշակութային արժեքներից սովոր կենտրոնական տարիներին ու անագրույն, զագանային բռնությունները, որոնց ամենօրյա գրիերը եղել եւ մուն են հայերը, այնքան բազմաթուքը են, որ հարկավոր է քաղաքակիրք ազգի միահանուռ բողոքը: Դայ ժողովուրդ կազմում է Արեւելյան կոչված հարցի միջովը»:

1912-1913 թվականներին Կ. Պոլսի հայոց դատրիաքարանը կազմում եւ օսմանյան կառավարության է Արեւայացնում (հակամարար՝ կառավարության դատանշով) օսմանյան կայսրությունում գտնվող հայկական վանքերի ու Եկեղեցների գուցակը եւ նրանց կից՝ ծանուցագրեր: Գրությունն ուսարկվում է արդարադատության եւ դավանանքների նախարարություն: Հս Երեստին, դատրիաքարանը տվյալ վանքերի ու Եկեղեցների մասին տվյալներն ստացել են նախանգների եւ քաղաքների հայոց առաջնորդարաններից: Տրված Ետեկությունները թերեւ դատապարզություն ստականավոր են, սակայն՝ վակերական: Հս Կ. Պոլսի դատրիաքարանի վանքական խորհրդի 1913 թ. փետրվար - 1914 թ. օգոստոսի Եկեղեցների հայացնություն առաջ օսմանյան ժուրգայի արածությունը գտնվող հայ առաջեցական Եկեղեցների թիվը հասնում է 2538-ի: Հս տեղապարտի դրանք բաշխված են եղել հետեւավոր կերպ: Կ. Պոլսի՝ 53, Եվրոպական Թուրքիա՝ 14, իզմինի սանջակ՝ 51, Բրուսայի նահանգ՝ 54, իզմինի նահանգ՝ 26, Կոնյայի նահանգ՝ 14, Գասերենինի նահանգ՝ 17, Տրամիլոնի նահանգ՝ 106, Անկարայի նահանգ՝ 105, Սեբաստիայի նահանգ՝ 198, Ալարայի նահանգ՝ 44, Դալմայի նահանգ՝ 93, Խարբերդի նահանգ՝ 242, Տիգրանակերտի նահանգ՝ 148, Կարսն նահանգ՝ 406, Բաղչեի նահանգ՝ 510, Կամն նահանգ՝ 457:

Ույանո՞ Գետրզյան ու Փող Բաղուցյանը 1992 թվականին լուս տեսած իրենց աշխատության մեջ («Les Arméniens dans l'Empire ottoman a la veille du Genocide») հրատարակում են Եղեռնի մասինյակին Կ. Պոլսի դատրիաքարանի դատրաստա ընդհանուր Եկեղեցակիրը օսմանյան Թուրքիայի հայության ընդհանուր իրավական մասին, բնակավարիի, բնակչության, Եկեղեցների, դատապարզության մատասիսներին կողմէ գանձելու առողջության մասին մեջ:

Եթի եւ դրոյցների մանրանամերով: Հեղինակներն իրենց աշխատությունը գրել են ինչպես Կ. Պոլսի վերոնշյալ Եկեղեցագիրը հաւաք առնելով, այնու է Եղեռնի 1912 թվականին լուս տեսած Ա. Դոյի «Կամի, Բիթլիսի և Երևանում վիլայեթները» խորագորվ վիճակագրական արժեքավոր աշխատասիրությունը:

Գետրզյանը եւ Բաղուցյանը նշում են նաեւ հայ կաթոլիկ Եկեղեցների եւ դրոյցների թիվը՝ 500:

Իսկ որքան իսկ Եկեղեցի ունեց հայ ավետարանական համայնքը:

Վերապատվելի Կ. Աւալյանը, որը քաջածանը է իր համայնքի դատմությանը, իր «Հուսարձան հայ աթեարանական կաց եւ աթեարանական Եկեղեցոյ» գործում գորա է. «1914-ին հայ բռնությաններ ունեն 155 կազմակերպեալ Եկեղեցներ եւ 281 ոչ կազմակերպեալ Եկեղեցներ, որուն վրայ կրնան աթեցովի որդիկ մենակեցաւ այս վաճքը, հայ բամանիքներն մէջ կը յիշու նաեւ Թարգմանչաց վաճք անունով, որ գրանա են մէտ բարձամիջները, գիտելու գիտման կույզը Այս թիվը՝ ինչ է մասց դրանցի դրանցունից Կայուն գույշը կարունը: Կայուն գույշը մենակեցաւ այս վաճքը ինչպէս կատարելու մասնիկ կամաց կամաց մասունքը: Այս մասունքը կը տալ աշունդ այս վաճքը ամենի մասնիկ կամաց մասունքը: Այս մասունքը կը ուղարկել առաջնորդությունը և պատճենագույն տարրը պատճենագույն է ուղարկել առաջնորդությունը ուղարկել առաջնորդությունը պատճենագույն է առայն գույշը կամաց մասնիկ կամաց մասունքը: Այս մասունքը կը տալ աշունդ այս վաճքը ամենի մասնիկ կամաց մասունքը: Այս մասունքը կը ուղարկել առաջնորդությունը և պատճենագույն տարրը պատճենագույն է ուղարկել առաջնորդությունը պատճենագույն է առայն գույշը կամաց մասնիկ կամաց մասունքը: Այս մասունքը կը տալ աշո



«Մատենադարանի բարեկամներ»
բարեգործական հիմնադրամի Բարերար
անդամներ Պետրոս ԱՌԱՆԵԱՆԻ
և Սաքո ԽՈԽՎԱՎԵՐԴԻԻ
նովիրաբերած զեռազիրը
Մատենադարանում գրանցուեց 11100
համարի ներփակությունը:

ԳԵՂԱ ՏԵՐ-ԿԱՐԴԱՆԵԱՆ

Qնցեալ դարի սկզբին՝ համաշխարհային առաջնի դատերազմի ընթացքում մեր ժողովուրդը կրկի է ո՞չ միայն մարդկային, այլև մշակութային մեծ կորուսներ՝ վաներ, եկեղեցիներ, տաճեալ հազար բաւոր ձեռագիր եւ տղագիր (յատկադիմ՝ հնատիմ) գրեթե... Վերջիններին մեծ մասը ոչնչացուել է բարբարոս բորիք ձեռնով, մի մասն էլ ժողովրդի հետ գրուել է աշխարհով մելք. Մեր միջնադարեան գրականութեան ասրբեր յուշարձաններ ուսումնասիրողները տղագիր կամ անտիո նիրերի մէջ շաւ յաճախ են հանդիրում իրենց հետազօտական խնդիրներին վերաբերող եւ կորուսած հին ձեռագրերի նկարագրութիւնների կամ նրանց վերաբերող յիշավակումների, ցանով վերսին արձանագրում են այլ կորուսները եւ ատում, որ նրանց դադարանութեան դէմքում իրենց ուսումնասիրութիւնն ատելի լիարժեց էր լինելու: Սակայն ժամանակ առ ժամանակ այսուի առանձին ձեռագրեր յայտնում են երողական կամ անթիկեան աճուրդներում եւ անցնում նոր ժերերի ձեռքը, լաւագուսն դէմքերում՝ դառնում դետական գրադարանային կամ թանգարանային հաստատութիւնների սեփականութիւն: Հայատանում էլ դատինական սնդուկներից երբեմն հանում եւ վաճառքի են դրան ձեռագրեր, որոնք մեր գրական մշակութիւն դատմութեան համար առանձին դէմքերում մեծ գիտի արժեք են ունենում: Այդիմիսն էր, օրինակ, Նարեկացու Սարսահ՝ Պարսկաստանի Էսգելի հաղպուտ 1761-ին Սայեար Նովայի ձեռնով գրված օրինակը (ձեռ. 10838, սացուած 1980 թ.), որ հաստաեց մեծն Պարույր Սեակի ճշգրիտ կրահուս՝ թէ

ԵՐԵ ԶԵՌԱԳԻՐԸ

Այսեար Նովան անդամնան ծանօթ է եղել Նարեկացու երկին, այլ խօսելով՝ տասնութերորդ դարի հանճարեղ բանասեղծ-քահանան հանդիմել է տասներորդ դարի հանճարեղ բանասեղծ-վարդապետին:

Հայկական աստուածաշնչագիտորեան համար գրեթե՝ առաջնային արժեք ունի Սատնամարանի վերջին ձևովերում-ներից մեկը, որ Հայաստանուն առողջ մի ընտանիքից 2002 թ. վեկտեմբերին Երեանուն զնեկ և նուիրել են Պետրոս Ապանախա-ը (Չարժա, Արարական Միացեալ Ենիքութիւններ) և Սարոյ Ռուդակավերդին (Միան, Խալիխ): Այս վեհանձն խալով նրանք ո՞չ միայն մեր մշակորի դասմորեան ու գիտութեան համար այսնարեել, այլև առահովել են հետազայ կայուն եւ խնամ-ուով դահլանամում մի յուշարձանի, որ ոսի մշակութային և գիտական բազմադիմի արժանիւներ:

ԼԻՍ ԱԿԱԴԻՄԻ
1282 ԹՈՒԿԱՆԻ
ՎԵՐԱԳՏԵՂԻՇ
ՄԱՍՆԱԿԱՆ ԵՈՐ
ԿՅԱԿԱՐԱՆ

Զետագրի մէջ ժամանելով նրա գրչութեան հայոց ԹԱ՝ ըստ Քիխտոսի 1282 բռնականի յիշատակարանը, բայլ առ բայլ դարձեցին հետեւա իրողութիւնները.

Խաչիկ (Խաչատոր) գրիշը, որ ամենայն հավանականությամբ աշխարհական էր և զործել է՝ Կաստորական նախագում, իր յիշատակարանն անաւարձ է բռղել, որ նշանակում է՝ Անօպագիրը զրել է վաճառելու համար. սակայն զնորդ գտնուել միայն 19 տարի յետոյ՝ 1301 թուականին այս «սացել» է Կառաղելական համար. Զեռագիրը, կրկին հաւանաքար, մսացել է Կաստորականում, որ իր նոր Տէրերի կողմից օժշվելով մն ել մէ դարերի անրուական նոր յիշատակազրութիւններով, 1634 թ. Վաստուած վիճակում դարձել է. Լիմ անադասի վանական միարանութեան սեփականութիւնը և այսեղ ենքարկուել ամեղողական նորոգութեան, լրացման ու վերակազմութեան: Ետոյն Լիմում 1906 թ. այս ժամանել եւ զրչութեան յիշատակարանն ընջորինակել է. Օսմիկ (Յովհաննէս) Բարադամեանը, իսկ 1910 թուականին նկարագրել է և գրչութեան ու տացման յի-

շատակարաններն արտագրել ազգագրագէս Երուանդ Լալայինը: Սակայն թէ մէկի և թէ միահ արածները մնացել են անժիղ: Ձեռագրիս վերաբերող միակ տպագրուած նիւթը 1634 թուականի նորոգման յիշաւակարանն է՝ մէ դարի յիշաւակարանների հատորաւարի մեջ (առնուած է Լալայինախնկարագրութիւնից): Մեծ ուրախութիւն առեցինք, եթք, բուարկուածից բացի, ձեռագրի մեջ յայտնաբերեցինք Խաչկրագչի եւս 7 յիշաւակագրութիւն եւ հետազայի 3 այլ յիշաւակարան. այսդիսով՝ ձեռագիրն ունի ընդհանոր հաւըլով 13 յիշաւակարան եւ յիշաւակագրութիւն (գրչութեան ժամանակի 8, հետազայի՝ 5), որոնք, բնականարար, մեզ համար շատ կարեւոր սկզբանադրիւններ են:

Յիշասակարաններում իրեն երկու անգամ «Մաշիկ» և մի անգամ «Մաշատոր» անուանող զրչի զրած այլ ձեռագիր քուոցիկ փնտրում աղարդին եղաւ. անհնար չէ, որ նա լինի մեկը մեր զքուրեան բազմարդին և մեծ եռանդով ինստա-դարսաւոր հազարաւոր այն մշակներից, որոնց հոլոյ վաս-



սակից դափնասուել են սոսկ առանձին համիլտոն: Խաչիկի թէ՝ զիրը եւ թէ՝ գրշուրինը սովորական չեն, ունեն ո՛չ յաճախաղեղ յաևանիներ. բոլորզիր զիրն ունի երկարազիր տարեր, որ նշանակում է՝ ընդօրինակել է երկարազիր (այսինքն՝ բարական իին) զաղափար օրինակից: Վերջինիս ազդեցութին է նաև այս, որ բնազրերի վերնազրերը, սկզբնատողը, սկզբնաբերերը եւ սկզբնատողը զրել են ո՛չ թէ միայն ընդունուած սովորական կարմիր մելանով, այլ նաև՝ միայն սե և կարմիր երկարազիր զիսաատերով: Բոլորզիր զրերի բուն ստեղները սովորականի նման ճշումով գծված տողերի վրայ չեն, այլ, ասենք «ա տափ ստեղների վերին կեսերը տողից վերեւ են, ստորին կեսերը՝ տողի տակ, այսինքն՝ տող զրել են զօի առանցի ուղղործեամբ, այս դաշճառով տատերն անհամաշափ են, իսկ տողերը ո՛չ միշ են ուղիղ: Մի խօսով, գրշուրինը նման է մի երեսոյի, որ աւելի յաճախաղեղ է լինուածնաբանկարչութեան մեջ՝ զործ ունեն այս արուեստի ոչ թե դրդոցական (սերած՝ վարժ), այլ ժողովրդական դրսւորման հետ:

Խմբակից է նաև ձեռագրի յարդարանմբ, որ լիարժեցին մասրանկարչութիւն կոչելը դժուար է (այս իսկ դաշտառով են գոյն նկար ունենալով, Լազարեանը գրել է՝ մասրանկարչութիւն չունի). ոմնի զծերի ուղիղ հասուներով երկու դարզունակ կիսախորան-ճակատազարդ (սրանց վրա մէջ ընդունի կարմիր եւ սև գրուած գոյն երկարագիր է), նոյնական եւ հանգուցային 8 լուսանցազարդ եւ կարմիրով դարպ բրու-

բակսեր, մէջները՝ երկարագիր ճահիմարներ. զունադաներ են աղբամահի է՝ կարմիր, բազ շաղանակագոյն, սե:

Խաչիկ գրի այս գործն իրականում ոչ թէ, մէկ, այլ՝ գրելու կամ ստացման (19 ապրիլ Եւսոյ) ժամանակ մի կազմի մէջ ամփոփուած երկու գիրք է. առաջինը եղել է Ա-Ծ համարակայումով և 8 թերրանոց 19 դրակ (Տեսր. Զ, Ղ, Ծ դրակները՝ 10-ական թերր) ունեցող՝ Աստուածաշխ Գործ առանցոց և Խորիք կարողիկայի, Երկրորդը՝ Ա-Ը համարակայումով և կրկին 8-ական թերր ունեցող 8 դրակով՝ միայն Յովիանու Ակտարան: Դրակների Ա-Ծ (ո՞չ սովորական՝ Ա-ԾԹ) համարակայումը եւ նրանց 8-ական թերր ունենալը ձեռագիր հնորեան և հին նախօրինակ ունեցած լինելու յայտարար են, սակայն գրեթի ընդորինակման այս կացորդինը կամ դասատրորինն էլ ցաս կարեւոր է, թէ՛ ընդհանուր իրաւունքական և թէ՛ հայ իրականութիւնների մէջ Աստուածաշխի գրեթի և գրախմբերի առանձին կամ միակազմ (միաւոյ) օրինակման դրամութիւնն ուստիմասիրելու համար (սրա հիմք, անուուչ, Քի կտակարանի գրեթեր գրելու հրեական առանդուրն է):

Բրայանկութին ունի նաև 1301-ի տասնման իշխանականը. Կարաբես Խանանան սրա առաջին կերպ գրել է տուել զքչութեանն աւելի վարժ և անանոն մնացող մէկին, երկրորդ՝ իր ազգականների անոնների քուարկումով «իշեցիք» մասը գրել է ինք:

Զետազիրն սկզբանից ունեցել է արևելեան լարի բղիք 228, բայց այսօր ունի ընդամենը 199 թերթ: Թէ՛ ձեռագրի ճակատագրի և թէ՛ Լիմ անաղաքի դասմութեան համար շատ արժեքավոր՝ նորոգման 1634 յիշաւակարանը դարպում է, սրա դասմառը. 1634 թ. այս Լիմ է հասել վասարուած՝ սկզբի 5 տրակը, 6-րդի առաջին երկու թերթը (ընդամենը՝ 42 թերթ) և վերջի երկու դրակը (16 թերթ) ընկած: Լիմի այդ ճամանակ ունեցած 62-ից աելի միարամերից մեկը՝ Մովսէս Սոյարկերցին, վանի և միարանութեան վերահասաւող Ներսէս Մովսէսի վարդապետի յաջորդի՝ Ստեփանոս Չաւախիսի առաջնորդ վարդապետի կարգադրութեամբ մեծ վարդեւութեամբ նորոգել-ամբողջացրել է խոնաւորեան հետևանով հայսայուած բռն մասի բոլոր թերթերի հիմները (ինչն է նոր թորերի կցման և եղերու թերթերը չեն հասացել, ուստի երկուսի սահմանագիծը չի զգաւում), առան նորոգով լրացրել է դակասող՝ սկզբի 42 և վերջի 16 թերթը, որոնց փոխարկն սկզբում գրել-որել է թ. 2p-20p, վերջում՝ թ. 183, 189-99. նույնիս մեջ՝ լիմ մի առ մասաւո՞ն՝ Կորոս Եկեղական Հե

սի քանչ երախայրիներ, ինչողիք են Կորին Մատուցեանի վարդապետի «Վարք Մատուցին», Սեբունու Պատմութինը եւ նման այլ կարենոր արդիքներ:

Շեռագրի կազմը սովորականի նման տախակ է, միջուկով դրուժազարդ կամ է, դժուկով, Ա փեղին ունի վարդեակներով որինձ, երեք ազուիչ զամ (վասիչ կաւեփուերն ընկած են), ատառը զոնարափ բաց վարդազոյն քամբակ է, գործուած է, լուսանցակողերը կամ թերթեզերք կարմրով ներկուած են վերակազմութեան ժամանակ, սական կազմը բուն սկզբնականն է՝ մը դ. վերջի կամ մՊ դ. սկզբի, դրուժազարդերը ճաշակով, բարձրարուես, ուսագրաւ եւ արժեանոր են մեր կազմարուեսի դասմութեան համար:

Օ. Բարադամեանի եւ Ե. Լազարեանի վերը նուած անհիտ գործերից սուս զիտինք, որ ձեռագիրս դարունակել է «Գործ առանց դժուկ իւթուն կամ Անտարան Յուլիանու»։ այսի տասնուն են, որ նրա հին՝ բուն մասը գրչի ձևուով ծայրէծայր սրբազնուած է՝ բացրդուուները լրացնուած են լուսանցներուած կամ տղամէշերին, աւելորդ տաերը ու բաւերը ջնջուած են. հազրատէու կամ նաև նուրգորու՝ այլ ձեռնով արուած սրբազնութիներ, որոնք մեծ մասամբ էլեղուուն են Աստուածանչի ընկալեա բնագրից։ Անելին՝ վերջինիս հետ համեմատեցին Գործ, Ժ 1-6 նուերը եւ տեսան, որ այս ձեռագիրը, ուղազրականից բացի, ովնի նաև ինասաւին կարենոր տարբերութիներ, որ նուանակուն է, թի իր դարունակած սուրբքական գրեթի զիտական բնագրերը կազմելու համար սա անցուանցելի ձեռագիր է, ուսի եւ այդ ինասաւու այի կարենոր նուան:

Անելին՝ լուսանցներուած կամ գրչի Երեման՝ նաև այլ ձեռնով արուած սօնացուցախն նուանուեր։ Գործ, ԽԴ, 1-ի սկզբուն՝ «Ծաղկազար է, է կիրակէ» (70ր), Յակոբու Բ, 14-ի մօս՝ «Ծ. Յուվանու դիր որ շնորան» (90ր), Ա. Պետր, Բ, 1-ի մօս՝ «Կիրակէ» Աշխարհանքարան» (99ր), Ա. Յովի, 1-ի մօս՝ «Երեման խաչին աս հասնիդի» (115ր), Բ. Յովի, Ա, 1-ի մօս՝ «Ծաղկազար է, աւ. աւ. Ա» (125ր), Երանի Ալեքսի սկզբուն՝ «Հոգոյ զալցւանն եւ ի կատարել ասործն» (132ա), Յովի. մՊ, 15 «Պենդէկոս» (182ր) եւ այլն։ Այս ամէնք, անշունք, կարենոր է մեր սօնացուց դասմութեան ուսումնախրման համար։

Մասգեալ արժէ-արժանիները բողնուն եւ ամփոփին՝ Մատուցեան Մատնադարանի նուիրատուներ Պետրու Ալանանը եւ Մարոյ Խուլայներին արժանի են մեծ ժորիակալաւութեան եւ խորին երախտիի. ուսուվ հրատարակելու են նրանց վերագասած եւ իր բուն ժարում հասաւած այս բազմաթիվ ձեռագրի մանրանասն նկարազրութինը, որով, վսահ են, աղասիութեան են նրա լուսացոյն գործածականութինը։

Ավետ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Զրիսունեական կերպարվեսը, մասնավորաց սրբանկարչությունը նույնըան իին է, որքան

Եկեղեցին։ Աս լոկ Ենթարություն չէ կամ տեսական կոահում, այլ զիտականորեն իմանավորված փաս։ Սրբանկարչությունը գոյություն է ումեցել արդեն առաքեական որպանում։

Երկար արիներ միջնադարյան-քրիստոնեական արվեստի զիտականորեն բանավիճում էին մի իմանակարու ռուզով. Երեք է առաջանակ սրբանկարն ու սրբանկարչությունը։ Բավական ժամանակ միջնադարյագետների գերակշիւ մասն այն տեսականին էր, որ առաջին սրբարատակերները ստեղծել են Դ դարից, քանի որ զայքիստոնեական արվեստի այդ ժամանակներում հայտնի նմուշները դատականում էին Դ - Ե դարերին։ Փոքրամասնությունը, որ տնտում էր, թե սրբարատակերները են եղել նաև տեսական դատարասկանություն։ Այս առունվ օգտակար կիմի հմանայ, թե ինչուս էր ընկալվում սրբարատակերի հմասն ու նշանակությունը վաղ օրջանում Ընդհանրական Եկեղեցւու։

Դուն եւ դրա միջոցով նոյանել նրա նորոգությանը։ Սրբարատակերը դարձնել ասվածապատճեալ միջոց եւ ծիսական-խորիդրական կյանքի կարետրագում նաև նույնից Այլոյն է եղել Եկեղեցւու արշալում, այդոյն է նաև այսօր։

Եկեղեցւու կյանքը շարունակվում է։ Կառուցվում են նոր Եկեղեցեցւու, ստեղծվում նոր սրբարատակերներ։ Եվ որդեսից մերույա սրբանկարիների ստեղծագործություններում հոսքն ու դատկեցը արտահայտվեց միջամատ կյանքական վարդեարությունից զամ, անդրածես է նաև տեսական դատարասկանություն։ Այս առունվ օգտակար կիմի հմանայ, թե ինչուս էր ընկալվում սրբարատակերի հմասն ու նշանակությունը վաղ օրջանում Ընդհանրական Եկեղեցւու։

Եզզ են համել հաս ու կեն դատակիմեր, որ դատականում են Եկեղեցւու Հայութին։ Իրենց տարանույց Երկարություններում նրանց հյամնայիկ ամորադարձել են սրբարատակերի հարցերին։ Բերենք դրանցից մի քանին։

Ս. Բարսե Կեսարացին (330-379 թթ.) ասում է. «Այժմ իմ աղջեւ հանենք անհետացել է լուս 79 բվականին, նշանակում է, որ քրիստոնեական որմանկարներ ստեղծել էին այդ բվականից աս առաջ, այսինքն առաջալերի քառօչությունից հետո (ի դեմ, այս երկու քաղաքների ջոշակայրությ քրիստոնեական ունակումք տարածեցել է Ա. Պոլոս առաջալ)։ Երբ Պոմեյում եւ Երկուպանում արդեն կյանի քրիստոնեական ծեավորված համայնքներ։ Այլոյնով զիտական նաև դատական տապանին։

Սեկ այլ Բարսե Կեսարացին ասում է. «Ընդրունում եմ սուրբ մարգարեաներին, առաջալերին ու նահատակներին եւ կյու են անում նրանց վկայել Ասծո աղջեւ, որդեսից նրանց միջոցով, նրանց քարեսաւությամբ Ասկան իմ հանդեմ գրասիր լինի։ Այդ դատառով դատակերով մեծարուս եւ երկուդագում եմ նրանց՝ դատկերների վիա»։

Ս. Յովիանու Ռուկերտանը (347-407 թթ.), Խոսելով Ս. Մելիսիու դատկերի մասին՝ եղակացնուած է. «Թեեւ բաժնված եմ նոր Ասծոն միջոցով. Ասծոն կյանի համար է ստեղծել է։ Գրի առնված Ասծո խոսքը՝ Ասկան մայսյան, ասվածային հայտնություն նաև դատկերի մարդուուն։»

Ս. Գրիգոր Ելուացին (335-395 թթ.) չէր կառուցանում առաջ նախագիտան համար, Եկեղեցւու եւ նրա վարդաբուլացնության ետք եւ առաջնախին չէ Եկեղեցւու համար կարենու ու տականու ու առաջնախին ու ստեղծելու մարդուուն։ Սրբարատակերն ունի հսկա նկատակ, որի համար է ստեղծել է։ Գրի առնված Ասծո խոսքը՝ Ասկան մայսյան, ասվածային հայտնություն նաև դատկերի մարդուուն։»

Ս. Կոյունու Ալեքսանդրացին (380-444 թթ.) հարց է այսիս. «Մեզնից ովք չէր առնկանա տեսնել Աբրահամի դատականություն ու դատակություն ու դատականություններ։ Իր Երկարությամբ ծեավունը եւ երկուդագում եմ նրանց՝ դատկերների միջուն։»

Ս. Կոյունու Ալեքսանդրացին (380-444 թթ.) հարց է այսիս. «Մեզնից ովք չէր առնկանա տեսնել Աբրահամի դատականություն ու դատակություն ու դատականություններ։ Իր Երկարությամբ ծեավունը եւ երկուդագում եմ նրանց՝ դատկերների միջուն։»

Ս. Գրիգոր Ալեքսանդրացին (380-444 թթ.) վկան է մի աս ուսանել Ս. Կոյունու Ալեքսանդրացին, սրբարատակեր ոչ միան քարոզություն է Ասծոն կյանի համար է ստեղծել է։

Եկեղեցւու Հայութի արտահայտած մաքերի ու եղել է նաև անդանակներում, երբ քրիստոնեական Եկեղեցի դեռևս միանալու մասին ու ստեղծելու մասին է Ասծոն կյանի լուս նորից պատկեր։ Այս պատկերը կոնց է նաև ամագելական կամ է ստեղծում Սարտնչու կամ է յայցուած։

Եկեղեցւու Հայութի արտահայտած մաքերի ու եղել է նաև անդանակներում, երբ քրիստոնեական Եկեղեցի դեռևս միանալու մասին ու ստեղծելու մասին է Ասծոն կյանի լուս նորից պատկեր։ Այս պատկերը կոնց է նաև ամագելական կամ է յայցուած։

«Եկեղեց Ալեքսանդրացին» Սովորությունների վեցականից մեջ մեջանակի հայութի պատկերությունը։



տասկերային խորհրդանսերը։ Զարդարակերներից յորախանչուրը սյուժեային մի դասում է, որն իր մեջ առնում է խոնի, զգացումի, դասկերների տարբեր մակերեսային փոխարքերության, ձևի ու տարածության համակարգը և ամբողջաշում բազմալիքն ու նրահյուս գործը՝ սեղմակործական մասներային հաղորդելով կիրառական, գրաֆիկական բնույթ։

Մի այլ կարենոր համագուման են։ Մարինան իր տերմանությունը՝ «Արդի նախագիծ» տարածությունը՝ «արվեսի մատենագրով» հրատարակեց հերթական՝ 15-րդ հատորը, որը համեյի ընթացքում արվեստագիտության մասը տարարատել է 1990-ական թվականներին, երբ Բամից բռնագաղթելուց հետո, ի դեմու ևս աշխատանքներ այնտեղ կորույսան են մատնելի, դեռևս ինգելան ծանր ցնումներից շնէրքագավական, ընտանիքի կրկին հայտնվեց մի նոր, ևս դժվարին կացության մեջ, երբ Ստեփանակերը ըցափակված լինելով պահի հանու ուր կրակակենությունը օրական մի համա կրեսակոնդլում էր։ Նաև անլուսա, ցույց ձմեռ, անհաջ, շխուր, անորություն... Կարելի է միայն զարմանալ, որ լուսի, զարնան, արենի, խաչը մոտիվներով նախագաղթերը այդ ժամանակաշրջանում են սեղմվել։

«Խնչդե՞ս են սեղմվում զարդարակերները» հարցին հեղինակը դատասիւնում է. «Գործն սկսում եմ երկարաւե մտորումներից, աղոթումներից հետո, որի համար լինում են տարբեր շարժադիրներ։ Նախ՝ զարդարախօսը ուրվագծվում է իմ մատապակերում, սեղմվում, «հաստինանում»։ Եմ միշտի, երեսակայության մեջ, երբ ես այն արդեն դարձ «եսնում» եմ ամրողական «տեսնով», զգուրուն, դահանջվող չափի ստիճակ բորի վրա գծում եմ, հետ սկսում եմ փոքրիկ մկրատով բուրը կրել՝ ըստ զծազի։ Դա տաս աշխատաք, մանրակրկի, ծայրասիրան կենտրոնացում, զգուրություն եւ համբերություն դահանջող գործ է։»

Արվեստագրան Մարտին Միխայելյանն առաջին անգամ մտնելով այդ գործերը ասել է. «Այս զարդարախօսը ամեն մեկը մի հրաշագեղ դաշմություն է, արվեսի անքերի սեղմակործություն, դրանի կատարյալ ընել են, ստավորի հմայք ունեն և արժանի են ցուցադրվելու ամենահեղինակավոր դասկերասրահներում։ Այդ կարծիքը համընկում է բոլոր աշխատաքան կարծիմերին, ովքեր առիջ են ունեցել մտնելու Մարինայի զարդարախօսիւրությունը։»

**Ուժայել Պետրոսյան
Ստեփանակեր**

ԱՐԴԻ ԼԱՍԱԾ

Վերերս Շայաստանի Ազգային դասկերասրահը եւ «Մարգիս Խաչեն» հրատարակությունը «արվեսի մատենագրով» հրատարակեց հերթական՝ 15-րդ հատորը, որը համեյի ընթացքում արվեստագիտության մասը դարձրատել է 1990-ական թվականներին, երբ Բամից բռնագաղթելուց հետո, ի դեմու ևս աշխատանքներ այնտեղ կորույսան են մատնելի, դեռևս ինգելան ծանր ցնումներից շնէրքագավական, ընտանիքի կրկին հայտնվեց մի նոր, ևս դժվարին կացության մեջ, երբ Ստեփանակերը ըցափակված լինելով պահի հանու ուր կրակակենությունը օրական մի համա կրեսակոնդլում էր։ Նաև անլուսա, ցույց ձմեռ, անհաջ, շխուր, անորություն... Կարելի է միայն զարմանալ, որ լուսի, զարնան, արենի, խաչը մոտիվներով նախագաղթերը այդ ժամանակաշրջանում են սեղմվել։

«Արդի նկարչության համառու դաշմություն» իսկապես մեծ անհրաժեշտություն էր։ Այժմ արդեն հայ արվեստանու հայերենով կծանոթարանայի հայսնի արվեստաբան աշխատանքին, որը նրան կծանոթարանի Սեղանից մինչեւ էլեմոնտինդիմ արվեստի զարգացման դաշմության մասին։ Արդի նկարչությունը սույն է արվեստի պահպանը և նույնականությունը։ Այս ուրիշ գործը կարող է համարել այսպիսի մասին։» Հայութի հայտնի արվեստաբանների մասին արվեստի համարակալանը աշխատանքին, որը նրան կծանոթարանի Սեղանից մինչեւ էլեմոնտինդիմ արվեստի պահպանը և նույնականությունը։ Այս ուրիշ գործը կարող է համարել այսպիսի մասին։»

Դարձու մի առաջնակ գործ է կութիզմին, որտեղ Պիկասոյի սեղմակործության մեջ կատ է նկատվում աֆրիկան և գործական արվեստների, 16-րդ դարանական նկարչության (Ել Գրեկո) հետ։ Առաջ են քաշված մաքեր, որոնք վերաբերում են արվեստում ֆիկալական ուժերին, գոյնի քազմերանգության ու աշանովու սպերներին։ Նախ հարցեր արձանելու մեջ ֆուկայության մեջ պահպանը կարող է աշխատավական լուրջությամ։»

Գործու կան մեջքերումներ թէ խուռը արվեստագետների եւ թէ հայսնի արվեստաբանների նամակներից, հոդվածներից, որոնք հիմնակուրում են կոնկրետ սույնության եւ կոնկրետ արվեստի գաղափարների եւ կատարման գուգորդման վերլուծություններ։ Զարգացումներ հետուղականութեան գուգակեռուվում են արտարակ արվեստի ակունքներից մինչեւ 20-րդ դարի 50-ականներ։ Սակայն հեղինակը չի մեկուանում միայն հիշայալ դադու գուգանակներում։ Աշխատանքում աղեքսներ են նույնական կեռու Արենելքի, աֆրիկան, դարսկական նշակույների, 19-րդ դարի ու դեռ ավելի վաղ գուգանակների նկատմամբ։ Նեղինակ ինքն է խոսնակում, որ մեղքերի չեմ մի քանի ուղղություններ եւ արվեստագետներ սպառությունում պահպանը կարող է անմոնը և անունը պահպանի մեջ։ Ի դեմք, վերջին առ համոնի հանդին ծեփությունը մեջ պահպանը անդասը կարող է անդասը մոտնել։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Ուստի կամ անդասը ուղղությունը անդասը մոտ պահպանը կարող է անդասը մոտ պահպանը։ Եթե այս գործը կարող է անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ պահպանը անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Ուստի կամ անդասը ուղղությունը անդասը մոտ պահպանը կարող է անդասը մոտ պահպանը։ Եթե այս գործը կարող է անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ պահպանը անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Ուստի կամ անդասը ուղղությունը անդասը մոտ պահպանը կարող է անդասը մոտ պահպանը։ Եթե այս գործը կարող է անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ պահպանը անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Ուստի կամ անդասը ուղղությունը անդասը մոտ պահպանը կարող է անդասը մոտ պահպանը։ Եթե այս գործը կարող է անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ պահպանը անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Ուստի կամ անդասը ուղղությունը անդասը մոտ պահպանը կարող է անդասը մոտ պահպանը։ Եթե այս գործը կարող է անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ պահպանը անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Ուստի կամ անդասը ուղղությունը անդասը մոտ պահպանը կարող է անդասը մոտ պահպանը։ Եթե այս գործը կարող է անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ պահպանը անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Ուստի կամ անդասը ուղղությունը անդասը մոտ պահպանը կարող է անդասը մոտ պահպանը։ Եթե այս գործը կարող է անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ պահպանը անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Ուստի կամ անդասը ուղղությունը անդասը մոտ պահպանը կարող է անդասը մոտ պահպանը։ Եթե այս գործը կարող է անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ պահպանը անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Ուստի կամ անդասը ուղղությունը անդասը մոտ պահպանը կարող է անդասը մոտ պահպանը։ Եթե այս գործը կարող է անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ պահպանը անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Ուստի կամ անդասը ուղղությունը անդասը մոտ պահպանը կարող է անդասը մոտ պահպանը։ Եթե այս գործը կարող է անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ պահպանը անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Ուստի կամ անդասը ուղղությունը անդասը մոտ պահպանը կարող է անդասը մոտ պահպանը։ Եթե այս գործը կարող է անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ պահպանը անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Ուստի կամ անդասը ուղղությունը անդասը մոտ պահպանը կարող է անդասը մոտ պահպանը։ Եթե այս գործը կարող է անդասը մոտ գուգանակներում անդասը և նաև անդասը մոտ գուգանակներում անդասը։ Այս գործը կարող է հեղինակը անդասը մոտ պահպանը անդասը և նաև

3... The Editorial is entitled "LEGACY", reflecting some problems of contemporary Armenian cultural life.

Today we have only two working cinemas in the capitol. The number of bookstores has decreased 10 times. The Museum of the History of Yerevan has not been able to demonstrate itself for some 10 years, etc.

4... Daniel Erjisht's article "FROM THE SAW TO STRADIVARIUS" is dedicated to Aram Khachaturyan's 100 anniversary of birth. It's a reflection of V. Yuzefovich's monograph, ordered by "Sfinks Press" editorship in New York. The author summarizes his observations and interviews with the composer in his late years. He also presents Aram Khachaturyan's meetings with some famous people.

6... Karen Matevosyan's interview with a well-known specialist of medieval music and singer Khoren Palyan is mostly about Armenian sacred music and Lusine Zakaryan (1937-1992). Kh. Palyan particularly says: "I'm proud for devoting my life to the sacred music and to the spirituality in general. When observing, I recognize the amount of work we've performed with blessed soul Lusine to extend our sacred music both here and abroad, which is the best in the Christian world in its variety and national character".

Remembering his late wife Lusine Zakaryan, Khoren Palyan says: "Lusine's performance serves as a criterion in the vocal school of Armenian sacred music. She was as pure as her voice, her nature, love, faith, patriotism, incredible benevolence, and these all were crystallized in her singing".

8... Martin Michaelyan's article "UNKNOWN GOTTO-GRIGORYAN" shortly presents one of the Soviet Armenian artists Gotto Grigoryan (1897-1976). The author, who is also the director of the artist's museum, introduces the different facets of G. Grigoryan's art, which have remained out of attention so far. He writes: "Even the most famous artists are unknown, since every society discloses them in a new way... Jotto was one of the honest artists in his times, reflecting the true profile of the reality in his ungracious mirror".

11... The interview with the famous opera singer of Mariinsk Theatre in Saint Petersburg Susanna Martirosyan is about the problems of the Armenian school of opera singing.

"Armenians have been endowed with rich voice, but there is a requirement of a good school of performance". The singer currently

gives lessons at the Yerevan State Conservatory after Komitas.

12... Elizabeth Rohmild, born in the family of the Armenian father and Dane mother Zaven and Gerta Davidyans and living in the capitol of Taiwan Bangkok, visited Armenia for the first time on the occasion of Easter. Elizabeth spoke about her plans in the editorship of the "Armenian Art" (she masters Armenian fluently), presenting her "Whisper" canvas to our collection".

In May the artist has exhibitions in Bangkok; and in June of 2004 - in Denmark.

Hasmik Ginoyan speaks about the young and skillful artist Taron Simonyan's individual exhibition in the Museum of Folk Art in Yerevan on April 10. Taron lives and creates in St. Petersburg. At present he studies in Germany. The artist makes complicated contemporary art, trying to find his own style, at the same time preserving the national thinking.

14... Ani Fishenkyan (Aleppo) has taken interview from the producer Grigor Qeshishyan, who was educated in Armenia and has been living in Aleppo since 1970. The interview is about the Armenian theatre and particularly its problems in Diaspora.

16... M. Najar's (Istanbul) article "VOLUNTARY MIGRATION" is about the relations between Armenia and Diaspora. There are many Armenians, who are willing but have not been in Armenia yet. There is a psychological problem as well.

17... The publication REOPENING OF "OLD ERIVAN TAVERN" COMPLEX presents its founder Manvel Ter-Arakelyan's speech on the same event on March 30, 2003. He speaks about his cultural projects: "I want to establish a college, where children will learn to play traditional Armenian musical instruments".

18... The writer Aghasi Ayvazyan refers to the famous artist ROBERT ELIBEKYAN's national artistic character. There is also French art critique Christian Germak's article about the son of the artist Areg Elibekyan, where he highly estimates the young artist's works.

20... The publication "KECHARIS CHURCH" is about one of the significant mediaeval spiritual and cultural centres of Armenia. The St. Gregory Cathedral in Kecharis has fundamentally been reconstructed by the charitable efforts of Austrian-Armenian Vladimir Harutunyan, under the control of the Primate of



Gotto-Grigoryan, VARDANAK, 1963, fragment

Kotayk's Diocese Bishop Arakel Karamyan. In June of 2000 the church was consecrated by the Catholicos of All Armenians Garegin II.

24... Ani Matevosyan's "ARSHAKUNIES' ROYAL MAUSOLEUM" article is about the unique monument of the Armenian history and culture royal mausoleum in Aghtsk (Aragatsotn Marz) 364 AD. After the excavations in 1973-1974, 2001 (director - Hakob Simonyan) there has been revealed only the lower half ground-dug flour out of the former two-story construction of great architectural and sculptural masterpiece.

The sculptural figures of the mausoleum are of great value. Two of them introduce the popular in early Christian art composition "Daniel between the lions" and the unique profile of Hayk-Orion. These evidence the correlated heathen and Christian traditions in the Arshakunies' mausoleum.

26... Sergey Galoyan's article "CULTURAL GENOCIDE" concerns the tragic destiny of the Armenian churches in the Western Armenia. The author has used Raymond Gevorgyan's and Paul Bapujyan's book "Les Armeniens dans l'Empire ottoman à la veille du Génocide", published in 1992 in Paris, which includes information about the general situation of the Armenian population, churches and historical monuments in Ottoman Turkey before the genocide.

28... Gevorg Ter-Vardanyan's article "THE NEW TESTAMENT OF LIM CHURCH, 1282" is dedicated to the new manuscript of Matenadaran's collection.

The manuscript has been presented by the founders of "Matenadaran's Friends" fund Mr. Petros ASLANIAN and Mr. Saro KHUDAVERDY, and registered in number 11 100.

The manuscript was written in 1282 by grich Khachik Vaspurakantsi. After 19 years it was found by father Karapet. In 1634 the manuscript became the property of the congregation of Lim island in the Lake Van, remaining there till the beginning of the 20-th century.

The manuscript is very valuable in several senses. It has 13 allusions.

30... Avet Avetisyan's article "WORD AND IMAGE" concerns the creation and history of Christian iconography and its meaning in accordance with the directions of the Fathers of Church.

The author writes: "To present the word and the image correctly and harmoniously, besides their skilfulness contemporary iconographers need more theoretical background and knowledge of centuries old traditions of iconography".

32... Mesrop Hayuni's (Beirut) article "THE ART AND THE ARTIST" is about the genuine role of the art and religious perception. The art is not only the repercussion of skilled handwork, but is also the reflection of the spiritual inner world, so every artist must consider the divine power of influence in the basis of his creativity.

33... Raphael Petrosyan's (Stepanakert) article "MARINA'S PATTERNS" is about young pianist Marina Petrosyan's original paper patterns, which have been subjects in her exhibitions several times.

34... Armen Gasparian's review is dedicated to the Armenian translation of the book "THE SHORT HISTORY OF CONTEMPORARY PAINTING" (the author is the English art and literature theorist and critique, philosopher Herbert Rid (1893-1968). The book has been published by the National Gallery of Armenia and "Sargis Khachents" publishing house. The book introduces the history of art development since Sezan to Expressionism.

The issue involves informative material: Iranian Armenian (living in Los Angeles) Erik Grigoryan's photo has become the best media photo picture of 2002. Information about the opening of Komitas' monument in Paris on April 24, actor and singer Vardan Petrosyan's "Between the East and the West" theatrical performance in Paris, Harutyun Nikoghosyan's (Damascus) dancing group (p.13).

Information about artists Ara Hovsepyan's and Haykanush Simonyan's individual exhibitions in Yerevan and "Paradox" exhibition of 13 students of the Academy of Fine Arts (p.23).

The endowed violinist Hrachya Avanesyan (born in 1986), who studies in the musical college after Chaykovski, has already had success in several international competitions (p.32).

The SUMMARIES of three previous issues of the "ARMENIAN ART" are published in our web site

<http://users.netsys.am/momik>

Founded and published by

"Momik" cultural center,

"Seven Art" ltd.

Is published by the scientific collaboration of

Matenadaran after Mesrop Mashtots,

The Institute of Archeology and Ethnography

of the N.A.S. of the R.A.,

The National Gallery of Armenia

Editor-in-chief

Karen Matevosyan

Executive director

Hasmik Ginoyan

Executive secretary

Norayr Vardanyan

Staff

Lily Gasparyan, Angel Amirkhanyan

Editorial Council

Varazdat Harutyunyan, Shahen Khachatryan, Murad

Hasratyan, Vardan Vardanyan,

Martin Mickaelyan, Daniel Erajish,

Representatives

Vahagn Tovmasyan - Stepanakert (RNK)

Maro Manavian - Montreal (Canada)

marom@videotron.ca

Sargs Hamboyan - Toronto

shamboyan@hotmail.com

Sahan Arzruni- New York (USA)

solopiano@hotmail.com

Stepan Kiremijian - Los Angeles (USA)

louys96@hotmail.com

Edda Vardanyan - Paris (France)

eddavard@yahoo.com

Artour Oshakantsi - London (U.K.)

Ani Fishenkjian - Aleppo (Syria)

fishenkjianani@hotmail.com

Movses Herkelian - Beirut (Lebanon)

naoahsark@cyberia.net.lb

Isabell Sargsian - Moscow (Russia)

Ashot Khachatryan - St. Petersburg (Russia)

akhachents@yahoo.com

Sargs Darchinyan - Tbilisi (Georgia)

Albert Kocharian - Tehran (Iran)

akocharian@hotmail.com

Museh Nadar - Istanbul (Turkey)

Antranik Daghlian - Abu Dhabi (U.A.E)

emcopauh@emirates.net.ae

Computer designer

Vardan Dallakyan

Photographer

Gevorg Gasparyan

Translator of the English summary

Vahagn Marabyan

Certificate of registration 01M 000095

Address:

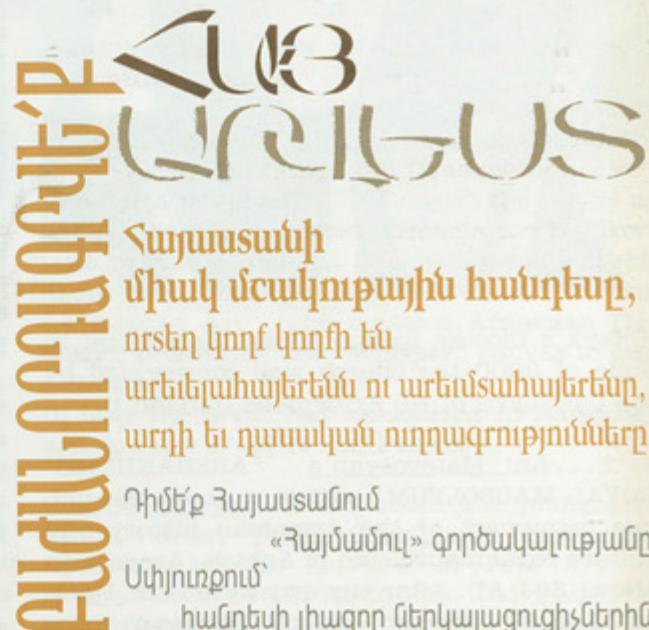
32, Hanrapetutian str., Yerevan, Armenia

Tel. (+374 1) 52 35 01 mobil (374 9) 40 32 15

Fax. (+374 1) 56 36 61

E-mail: hayart02@hotmail.com

http://users.netsys.am/momik



Հայաստանի
միակ մշակութային հանդեսը,
որտեղ կողք կողքի են
արևելահայերենն ու արևմտահայերենը,
արդի եւ դասական ուղղագրությունները:

Դիմեք Հայաստանում

«Հայմանով» գործակալությանը,
Սփյուռքում՝
հանդեսի լիազոր ներկայացուցիչներին:

Բաժանորոշությունը շարունակվում է անբողջ տարվա ընթացքում

Ընդհակալություն

Խմբագրության համար անակնառ էր «Հայմանով» 2003-ի բաժանորդների գանձը սանապող հետ ժամկետ, որ «Հայ արվեստ» առավել մեծ թվով բաժանորդների նորի Կապան հաղթանունու կազմակերպությունը կազմակերպություն է:

Խմբագրությունը խորին շնորհակալությունն է հայտնությունում բարեկարգ բաժանորդներին, որոնք առաջին հերթին նշանակությունը հարգու ինացող մարդիկ են:

Ընդհակալությունն են հայտնությունում գումարական Արքայի Արքունիք Արքի Արքային (Կանաչակ) «Ծորիզոն» թերթում (մարտի 30 - ապրիլի 7, 2003 թ.), «Հայ արվեստ» առաջին երես համարներին նշիրսած խորաբաժնաց գրախոսության համար:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍԱՏԵԼ Է

Ուզմականական եւ ազգային հետազոտությունների կենտրոնից՝
«Հայաստան 2002. Զարգացման եւ անվտանգության
ռազմավարություն»

Երեան, 2002

«Սարգիս Խաչենց» հրատարակությունից՝
Կուտան Զարյան, «Միացյալ Նահանգներ»,
Երեան, 2002

«Մուշեմի» հրատարակությունից՝
«Գրիգոր Նարեկայ վաճաց վաճականի Մատեան
Ողբերգության», Երեան, 2003

Դավթի Զարեն Եփիս մեմարանի գրանավարտների
միությունից՝
«ԾԱԻՆ» 2002 թ., թիվ 3